

Посилання на відеозустріч 11.04.2024 р. о 13.10:

<https://meet.google.com/hdk-dxpn-nav>

Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Центр неперервної освіти

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до модуля
«Методичні аспекти викладання
регіонального блоку інтегрованого
курсу “Мистецтво”
освітньої програми підвищення кваліфікації
вчителів інтегрованого курсу «Мистецтво»

ШЕВЧУК Т. С.

Ізмаїл, 2020

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету іноземних мов
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 4 листопада 2020 р.)*

Рецензенти:

Глушук С.В., к. пед. н., доцент кафедри загального мовознавства, слов'янських мов та світової літератури ІДГУ, директор Центру неперервної освіти ІДГУ;

Шавловська Т.С., к. філол. н., доцент кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов, декан факультету іноземних мов.

Шевчук Т. С. Методичні аспекти викладання регіонального блоку інтегрованого курсу «Мистецтво» в ЗОШ півдня Одеської області. – Ізмаїл: РВЦ ІДГУ, 2020. – 83 с.

Методичні рекомендації з вивчення регіональної складової інтегрованого курсу «Мистецтво» для вчителів Українського Придунав'я розроблені в процесі реалізації проекту МОН України в ІДГУ «Регіональна література і живопис етнічних груп Українського Придунав'я як засіб формування колективної ідентичності регіонального соціуму» (2019-2021). Мета курсу передбачає забезпечення учителів регіону інформаційними ресурсами з регіональної складової інтегрованого курсу «Мистецтво» (10-11 класи). Методичні рекомендації містять методичну записку, тези лекцій, плани семінарів та практичних занять.

Методичні рекомендації розраховані на учителів курсу «Мистецтво» в ЗОШ півдня Одеської області.

© Шевчук Т. С., 2020

© РВЦ ІДГУ

ЗМІСТ

| | |
|--|----|
| Методична записка..... | 4 |
| Освітня програма підвищення кваліфікації вчителів інтегрованого курсу «Мистецтво»..... | 5 |
| Лекція 1. Програми та електронні ресурси МОН України з інтегрованого курсу «Мистецтво»..... | 8 |
| Лекція 2. Методичний кейс з вивчення регіональної складової інтегрованого курсу «Мистецтво» в ЗОШ південної Одещини..... | 16 |
| Лекція 3. Горизонти мистецького краєзнавства Південної Бессарабії..... | 66 |
| Практичне заняття 1. Живописець Петро Чакір і скульптор Михайло Недопака як видатні митці Українського Придунав'я..... | 79 |
| Практичне заняття 2. Навігація по сайтам регіональних музеїв..... | 80 |
| Практичне заняття 3. Природа і цивілізація: культурна діяльність митців Буджака..... | 81 |
| Залікове індивідуально-творче завдання..... | 83 |

Методична записка

Мистецька освіта в сучасній загальноосвітній середній школі набуває пріоритетного значення, оскільки читається впродовж усього навчання: з першого по одинадцятий класи. Вона надає можливості ознайомитися з провідними засадами різних видів мистецтва: уявленнями про естетичне у початковій школі, жанрами та стилями мистецтва в основній школі, шедеврами світової культури у випускових класах. Змістове наповнення інтегрованого курсу «Мистецтво» засвідчує можливість всебічного естетичного розвитку юнацтва, формування художньо-образного уявлення про світову культуру, асоціативного, критичного і креативного мислення, реалізацію різнобічних творчих потреб. Так, у початковій школі увагу зосереджено на основах музичного співу, малювання, ліплення. У середній школі пропонується поглиблене вивчення видів і жанрів музичного і образотворчого мистецтва. Школярі розрізняють народне і професійне мистецтво, у музиці – жанри камерно-вокальної, хорової, камерно-інструментальної, симфонічної, зокрема й новітні музичні явища. В образотворчому мистецтві – види (графіка, живопис, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво) і жанри (аніمالістичний, портретний, побутовий, історичний, міфологічний, релігійний, батальний).

Мистецтвознавчі горизонти учнів випускових класів значно ширше. Це – історичні напрями мистецтва (античний, візантійський, романський, готика, Ренесанс); стилі (бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм, модернізм і постмодернізм); театральне і кіномистецтво. Поглиблену увагу зосереджено на вивченні мистецького надбання культурних регіонів світу (африканський, індійський, арабо-мусульманський, далекосхідний, американський, європейський). Окремим блоком вивчаються архітектурні пам'ятки України та мистецькі осередки свого регіону.

Методичні рекомендації до модуля «Методичні аспекти викладання регіонального блоку інтегрованого курсу “Мистецтво” в ЗОШ півдня Одеської області» забезпечують учителів нашого регіону інформаційними ресурсами з регіональної складової інтегрованого курсу «Мистецтво». Автор презентує методичний кейс з вивчення регіональних аспектів зазначеного шкільного курсу для вчителів Українського Придунав'я. Курс побудований на новітніх розробках авторського колективу в процесі реалізації проекту МОН України в ІДГУ «Регіональна література і живопис етнічних груп Українського Придунав'я як засіб формування колективної ідентичності регіонального соціуму» (2019-2021, ДР 0119U100996, науковий керівник – проф. Шевчук Т.С.).

**Освітня програма підвищення кваліфікації
вчителів інтегрованого курсу «Мистецтво»**

| | |
|--|---|
| Розробник | Шевчук Т.С. , доктор філологічних наук, професор кафедри загального мовознавства, слов'янських мов та світової літератури ІДГУ, член НСХУ (мистецтвознавче відділення) |
| Тема | Розвиток професійної компетентності вчителя інтегрованого курсу «Мистецтво» |
| Мета | Сприяти позитивній динаміці процесу професійного розвитку вчителя інтегрованого курсу «Мистецтво» відповідно до державної політики в галузі освіти та забезпечення її якості. |
| Напрями підвищення кваліфікації | 1) удосконалення раніше набутих та/або забезпечення процесу набуття нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань з урахуванням вимог професійного стандарту; 2) набуття досвіду виконання додаткових завдань та обов'язків у межах спеціальності; 3) формування та розвиток цифрової, комунікаційної, медійної, інклюзивної, мовленнєвої компетентностей. |
| Зміст програми | Сучасна методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» Програми МОН України з інтегрованого курсу «Мистецтво». Структура і зміст інтегрованого курсу «Мистецтво» для школярів 1-4; 5-9 та 10-11 класів у програмах, рекомендованих МОН України. Мета і завдання загально мистецької освіти в ЗОШ. Предметна мистецька компетентність та міжпредметні естетичні компетентності. Наскрізнi змістові лінії програмних курсів. Змістове наповнення блоків програм. Призначення годин резервного часу. Професійна компетентність учителя інтегрованого курсу «Мистецтво». <i>Мистецька абетка</i> у програмах для навчальної школи. Краса довкілля у мистецтві. Образи рідної землі. Елементарні вправи з музичного та образотворчого мистецтва. Народні традиції та обряди. Слухання та елементарна вербальна |

інтерпретація музики. Малювання, ліплення, виготовлення святкових атрибутів. *Мистецтвознавчий курс* для учнів середніх класів. Музика як вид мистецтва. Види і жанри музичного мистецтва. Народна і професійна музика. Види (графіка, живопис, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво) і жанри (аніمالістичний, портретний, побутовий, історичний, міфологічний, релігійний, батальний) жанри образотворчого мистецтва. Народне і професійне мистецтво. Взаємодія і синтез мистецтв. *Мистецтвознавчі горизонти* для учнів випускових класів. Історичні стилі та напрями мистецтва (античний, візантійський, романський, готика, Ренесанс). Стилi мистецтва (бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм, різновиди модернізму і постмодернізму). Театральне і кіномистецтво. Мистецьке надбання культурних регіонів світу (африканський, індійський, арабомусульманський, далекосхідний, американський, європейський). Архітектурні пам'ятки України.

Ресурси для забезпечення курсу «Мистецтво». Методичний кейс МОН України.

Методичний кейс з вивчення регіональної складової інтегрованого курсу «Мистецтво» в ЗОШ південної Одещини. Зміст навчального матеріалу. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів. Мистецькі осередки південної Одещини. Навігація по сайту Ізмаїльської міської організації Національної спілки художників України. Електронний книжковий фонд. Варіанти екскурсійних програм регіонального значення. Горизонти мистецького краєзнавства Південної Бессарабії. Індивідуальне заліково-творче завдання.

Обсяг програми

Програма розрахована на 30 академічних годин, що становить 1 кредит ЄКТС

Форма навчання

Інституційна (очна) з відривом або без відриву від виробництва

Вид підвищення кваліфікації

Навчання за програмою підвищення кваліфікації

Перелік

компетентностей, що вдосконалюватимуться

Загальні, фахові (знання навчального предмета, фахових методик, технологій), мовленнєва, цифрова, інклюзивна, комунікаційна, управлінська

Розподіл годин за

Лекції – 6 год., практичні – 6 год.

| | |
|---|--|
| <i>видами діяльності</i> | |
| <i>Термін виконання програми</i> | 5 днів |
| <i>Місце виконання програми</i> | Ізмаїльський державний гуманітарний університет (м. Ізмаїл, вул. Репіна, 12) |
| <i>Вартість навчання</i> | 450 грн |
| <i>Графік освітнього процесу</i> | Упродовж року згідно з графіком проведення курсів підвищення кваліфікації |
| <i>Кількість осіб у групі</i> | 25 – 30 осіб |
| <i>Додаткові послуги</i> | До послуг слухачів курсів гуртожиток |
| <i>Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації</i> | Свідоцтво (зразок розміщено на сайті http://idgu.edu.ua/center-for-continuing-education#document-19813) |

Лекція 1.

Програми та електронні ресурси МОН України з інтегрованого курсу «Мистецтво»

1. Мета і завдання мистецької освіти в ЗОШ, вектори компетентностей.
2. Змістове наповнення блоків програм МОН України.
3. Орієнтовна світоглядно-виховна тематика і провідні завдання кожного року навчання.
4. Ресурси для забезпечення курсу «Мистецтво».

Діючі навчальні програми з інтегрованого курсу «Мистецтво» розроблені відповідно до Державного стандарту. У їх змісті інтегруються музична, образотворча та мистецько-синтетична змістові лінії. Мета і завдання мистецької освіти в ЗОШ передбачає виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів та естетичних потреб, розвиток художніх здібностей, креативного мислення, умінь сприймання, оцінювання і інтерпретації творів мистецтва і художніх явищ відповідно до вікового рівня учнів. Методичний кейс МОН України: <http://media.ippo.kubg.edu.ua/?cat=8>

Ключові компетентності – якості особистості, що дають змогу ефективно брати участь у різноманітних сферах діяльності (загальнокультурна, соціальна, інформаційно-комунікативна тощо).

Міжпредметні естетичні компетентності – здатність особистості виявляти естетичне ставлення до світу, естетично оцінювати предмети та явища у різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їх взаємодії.

Предметні мистецькі компетентності – здатність особистості до пізнавальної діяльності та творчого самовираження у певному виді мистецтва – музичному, образотворчому, театральному та ін., що, що формується під час їх сприймання і практичного опанування.

Змістове наповнення блоків програм Орієнтовна тематична структура програми курсу для 1-4 класів

1 клас. АБЕТКА МИСТЕЦТВ

I тема. Краса навколо нас

II тема. Мистецтво – чарівне вікно у світ

III тема. Загадки художніх мов

IV тема. Як митці створюють красу

2 клас. КРАСА ДОВКІЛЛЯ В МИСТЕЦТВІ

I тема. Пори року і народні свята

II тема. Мистецтво і рукотворний світ

III тема. Бринить природи мова кольорова

IV тема. Образи рідної землі

3 клас. ОБРАЗ ЛЮДИНИ В МИСТЕЦТВІ

I тема. Мистецькі мандри казкових персонажів

II тема. Легендарні герої в мистецтві

III тема. Комічні та фантастичні образи

IV тема. Краса людської духовності

4 клас. **СВІТ У МИСТЕЦЬКИХ ШЕДЕВРАХ**

I тема. Мій мальовничий, світанковий край

II тема. Ми діти твої, Україно!

III тема. Подорожі країнами і континентами

IV тема. Дзвони минулого, шляхи майбутнього

Загально-тематична структура програми для 5-9 класів

| Клас | Тема | Кількість годин на тиждень | |
|------|--|-------------------------------|------------------------|
| | | Інтегрований курс «Мистецтво» | |
| | | Музичне мистецтво | Образотворче мистецтво |
| 5 | Види мистецтва | 1 | 1 |
| 6 | Жанри мистецтва | 1 | 1 |
| 7 | Мистецтво: діалог традицій і новаторства | 1 | 1 |
| | | Інтегрований курс «Мистецтво» | |
| 8 | Мистецтво в культурі минулого | 1 | |
| 9 | Мистецтво в культурі сучасності | 1 | |

Тематична структура програми для 10-11 класів

| № | Пізнавальна складова (2 години на тиждень) | Художньо-практична складова (3 години на тиждень) |
|----------------|--|---|
| 10 клас | | |
| 1 | Мистецтво африканського культурного регіону | Практичний модуль |
| 2 | Мистецтво американського культурного регіону | |
| 3 | Мистецтво далекосхідного культурного регіону | |
| 4 | Мистецтво індійського культурного регіону | |
| 5 | Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону | |
| 11 клас | | |
| 1 | Мистецтво європейського культурного регіону. | Практичний модуль |
| 2 | Мистецтво європейського культурного регіону. Україна | |

Автори наголошують, що програми передбачають творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу навчального художнього матеріалу. **Учитель самостійно** визначає обсяг годин на вивчення окремої теми навчальної програми, за необхідності має **право** змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має

можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їх високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнів, ураховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

Предмети мистецтва в загальноосвітній школі мають важливе естетико-виховне спрямування, якому підпорядковуються дидактичні завдання, тому вчитель має сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори і знаходити в них особистісний смисл. Отже, головне надзавдання вчителя – створити захопливу й емоційно піднесену атмосферу, щоб кожний урок став справжнім **уроком мистецтва**, надихав учнів на творчість – в особистісній і соціокультурній діяльності.

Години резервного часу призначені для організації і проведення творчих зустрічей з місцевими діячами мистецтва, походів у музеї, творчі студії тощо.

Діючі програми з інтегрованого курсу мистецтво знаходяться у додатках.

Орієнтовна світоглядно-виховна тематика і провідні завдання кожного року навчання

Мистецька абетка у програмах для навчальної школи

1 клас. Формування в учнів уявлень про красу навколишнього світу, сповненого розмаїттям звуків, кольорів, ліній, рухів, жестів. Ознайомлення з основними елементами художньо-образної мови музики, образотворчого та синтетичних мистецтв (театр, хореографія, кіно). Створення художніх образів різними мистецькими засобами в процесі практичної діяльності. Розкриття явища взаємодії видів мистецтва. Усвідомлення зв'язків мистецтва з життям, внутрішнім світом дитини у системі „**Я – мистецтво**”.

2 клас. Формування в учнів уявлень про пори року (осінь, зима, весна, літо) в мистецтві та відповідні українські народні свята, обряди, мистецькі традиції (Свято вражаю, Свято Святого Миколая, Новий рік, Різдво, Стрітєння, Великдень, Зустріч весни, Купало тощо). Усвідомлення можливостей відображення краси довкілля у художніх образах, зв'язків у системі „**мистецтво – природа**”. Поглиблення знань про особливості образних мов різних видів мистецтва. Стимулювання художньо-творчих проявів учнів.

3 клас. Усвідомлення учнями особливостей відображення внутрішнього світу людини, її емоцій і почуттів, ідеалів і прагнень засобами різних видів мистецтв, розкриття особливостей художньо-образного втілення світу дитинства (дитячий фольклор, сюжети казок і мультфільмів, фантастика, пригоди, гумор у мистецтві). Ознайомлення на елементарному рівні з естетичними поняттями: ліричне, комічне, фантастичне, героїчне, драматичне, епічне. Формування уявлень про людську духовність, моральні якості – патріотизм, доброту, дружбу, вірність, співчуття. Осмислення можливостей художньо-образного відображення у мистецтві багатства

людських відносин, зв'язків у системі “**мистецтво – люди**”. Збагачення індивідуального естетичного досвіду в художньо-творчій діяльності.

4 клас. Розширення і поглиблення знань учнів про мистецтво українського народу, народів, що проживають в Україні, а також інших народів світу. Усвідомлення єдності змісту і форми в художніх творах, багатства способів художнього вираження людських почуттів і ставлень до багатогранного світу культури. Формування елементарних уявлень про історичні й географічні координати розвитку мистецтва. Узагальнення знань учнів щодо видової та жанрової специфіки мистецтв, особливостей їх художньо-образних мов. Стимулювання емоційно-ціннісного ставлення учнів до мистецтва, забезпечення умов для художньо-творчої самореалізації. Осмислення різноманітних зв'язків у системі “**мистецтво – культура**”.

Мистецтвознавчий курс для учнів середніх класів

У 5–7 класах пріоритетними є різноманітні форми практичної діяльності учнів, під час якої відбувається їхнє самовираження у співі, інструментальному музикуванні, малюванні, ліпленні, конструюванні, театралізації тощо. Учні засвоюють особливості мови різних видів мистецтва (5 клас), палітру жанрів музичного та образотворчого мистецтв (6 клас), новітні явища в мистецтві в єдності традицій і новаторства (7 клас). У 8–9 класах учні опановують стилі та напрями мистецтва, які історично склалися впродовж епох, тому пріоритетними стають такі види діяльності, як інтерпретація художніх творів у культурологічному контексті, виконання індивідуальних і колективних проєктів. Водночас поглиблюються знання термінології (мистецтвознавча й культурологічна пропедевтика).

Мінімум для володіння основами курсу для 5-9 класів

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Види музичного мистецтва

Народна музика

Професійна музика

Взаємодія музики з іншими видами мистецтва

Жанри камерно-вокальної музики

Жанри хорової музики

Жанри камерно-інструментальної музики

Жанри симфонічної музики

Новітні музичні явища

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Графіка

Живопис

Скульптура

Декоративно-прикладне мистецтво

Взаємодія образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва
Анімалістичний жанр. Пейзаж
Портретний жанр
Побутовий жанр. Натюрморт
Жанри: історичний, міфологічний, релігійний, батальний
Дизайн
Народне і професійне мистецтво.
Взаємодія і синтез мистецтв

Мистецтвознавчі горизонти для учнів випускових класів

Програма курсу для 10-11 класів зорієнтована на ознайомлення учнів з мистецтвом різних культурних регіонів світу, формування розуміння взаємодії між різними культурами, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства; виховання національної ідентичності, усвідомлення власної причетності до української культурної спадщини з одночасним усвідомленням культурно-мистецького розмаїття; формування креативних, комунікативних якостей особистості учня; стимулювання потреби до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження; естетичну оцінку творів мистецтва, явищ сучасності та довкілля (зокрема медіаконтенту та інтернет-простору); критичну оцінку впливу мистецтва та інформаційного простору на формування особистих та суспільних цінностей; усвідомлення зв'язків між мистецтвом та соціокультурним середовищами; мистецтвом різних народів.

*Мінімум для володіння основами курсу у випускових класах**

Історичні стилі та напрями мистецтва (античний, візантійський, романський, готика, Ренесанс). Стилi мистецтва (бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм, різновиди модернізму і постмодернізму). Театральне і кіномистецтво. Мистецьке надбання культурних регіонів світу (африканський, індійський, арабо-мусульманський, далекосхідний, американський, європейський). Архітектурні пам'ятки України.

Ресурси для забезпечення курсу «Мистецтво»

Сучасна вища та середня загальноосвітня школа стоять перед численними викликами, пов'язаними з питаннями модернізації освітнього процесу через процеси глобалізації та інформатизації суспільства. Світ змінюється з шаленою швидкістю і ставить нові вимоги до процесу навчання учнів і студентів. Гаджети тепер конкурують з вчителем, роль якого щонайперше полягає в тому, що не підвладно техніці – вмінні навчити критично мислити. Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в ЗОШ також підпорядковується новим вимогам згідно з завданнями і метою Нової української школи, яка вчить мислити рефлексивно, розвивати

* Ключова термінологія, мистецтвознавча і культурознавча проблематика курсу викладена у підручниках. Учитель самостійно розробляє регіональний аспект курсу.

щонайперше технологію розуміння. В ситуації культуроцентричної надпредметності курсу інтегрований підхід формує здатність рефлексивного, критичного мислення по відношенню до мистецтва як безпосереднього предмета. У ХХІ столітті діяльність галерей, музеїв та шкільних бібліотек скерована на новий формат роботи, зумовлений викликами часу. Галереї та музеї стають центрами естетичного розвитку і передбачають різнопланові види діяльності, окрім виставкової діяльності. Шкільні бібліотеки перетворюються на Інформаційні центри. Усі культурні інституції керуються необхідністю репрезентації своїх досягнень у мережевому просторі цифрових засобів комунікації.

Методичний кейс МОН України: <http://media.ippo.kubg.edu.ua/?cat=8>
Рекомендовані вебіари з огляду підручників з курсу «Мистецтво»:

1. Портал «Всеосвіта». Зміст і технології викладання інтегрованого курсу Мистецтво у школі:
<https://www.youtube.com/watch?v=7dCkg8r5gMY&t=2185s>
2. Колотило О. М. Специфіка художньо-практичної діяльності на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»:
<https://www.youtube.com/watch?v=jWDbc5A7PsM>
3. Колотило О. М. Реалізація компетентнісного підходу на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»:
<https://www.youtube.com/watch?v=CbGuTw2-3yc>
4. Колотило О. М. Підручник з інтегрованого курсу "Мистецтво" для 9 класу: https://www.youtube.com/watch?v=OsdKYO_9INU
5. Фросіна О.В. Як навчити учнів розуміти мову музичного мистецтва?
<https://www.youtube.com/watch?v=EkrdiYO71VM>
6. Масол Л.М. Підручник з інтегрованого курсу "Мистецтво" для 9 класу:
https://www.youtube.com/watch?v=OsdKYO_9INU

Огляд електронних підручників

9 клас



Гайдамака О. В. «Мистецтво».
Підручник для 9 класу загальноосвітніх
навчальних закладів



Назаренко Н. В., Чен Н. В., Севаст'янова, Д.
О., Мерзлікіна М. М.
«Мистецтво». Підручник для 9 класу
загальноосвітніх навчальних закладів



Масол Л. М. «Мистецтво».
Підручник для 9 класу загальноосвітніх
навчальних закладів

10-11 клас



Гайдамака О. В. «Мистецтво»
(рівень стандарту, профільний рівень)
Підручник для 10 (11) класу закладів загальної
середньої освіти



Масол Л. М. «Мистецтво»
Підручник для 10 (11) класу закладів загальної
середньої освіти



Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Ничкало С.
А., Руденко І. В.
«Мистецтво». Підручник для 10 (11) класу закладів
загальної середньої освіти



Назаренко Н.В., Чен Н. В., Севаст'янова Д.О.
«Мистецтво». Підручник для 10 (11) класу закладів
загальної середньої освіти

Методичний кейс з вивчення регіональної складової інтегрованого курсу «Мистецтво» в ЗОШ південної Одещини

1. Зміст навчального матеріалу
2. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів
3. Мистецькі осередки південної Одещини
4. Ізмаїльська міська організація Національної спілки художників України
5. Електронний книжковий фонд
6. Варіанти екскурсійних програм регіонального значення
7. Видатні художники південної Бессарабії

Мистецтво, творчість митців, заклади культури та мистецтва рідного краю

Зміст навчального матеріалу

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів профільного рівня для 10-11 класів, затверджена МОН України за матеріалами:

[Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи.](#) Профільний рівень.

Учень/учениця

Знаннєвий компонент

- називає відомих митців, види та жанри різних видів мистецтва (народні промисли) рідного краю;
- знає заклади культури та мистецтва (мистецької освіти) функціонують у рідному місті (селищі);
- орієнтується в особливостях народних традицій рідного краю, зокрема, традиційних народних свят,

Діяльнісний компонент

досліджує творчість митців-земляків, пам'яток культури та мистецтва рідного краю

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів

- характеризує творчий доробок одного з митців рідного міста (селища);
- аналізує твори мистецтва;
- займається творчістю у різних видах мистецтва,
- створює твори декоративно-ужиткового мистецтва, характерні для рідного краю;
- виконує музичні твори, створені земляками або присвячені рідному краю;
- бере участь у колективних творчих проектах (театралізаціях, флешмобах, тощо)

- створює і поповнює фоно/відеотеку на теми культури і мистецтва рідного краю

Ціннісний компонент

- оцінює творчість митців-земляків та їх внесок у розвиток мистецтва України
- усвідомлює і пояснює важливість вшанування пам'яті видатних митців-земляків, збереження мистецької спадщини рідного краю;
- виявляє ціннісне ставлення до творів мистецтва рідного краю;

популяризує мистецтво рідного краю.

- Ізмаїльська картинна галерея
- Ізмаїльський Будинок культури імені Т.Г. Шевченка
- районні та сільські Будинки культури
- міські та сільські музеї
- Обласний Центр національних культур м. Ізмаїл
- міські та сільські бібліотеки
- дитячі музичні та художні школи, творчі гуртки
- Будинок художника м. Ізмаїл
- профільні громадські організації
(*Ізмаїльська міська організація Національної спілки художників України*)

Мистецькі осередки південної Одещини

Робота з сайтом Ізмаїльської міської організації Національної спілки художників України [<https://imonuau.wixsite.com/izmail-art>] дає можливість:

Ізмаїльська міська організація Національної спілки художників України

- ознайомитися з досягненнями національного рівня провідних митців південної Бессарабії;
- отримати біографічні довідки про членів спілки
- побачити репродукції праць та роздрукувати їх
- ознайомитися з виставковою діяльністю спілки
- прочитати та розміщені на сайті регіональні мистецтвознавчі студії,
- подивитись репортажі, творчі візитівки митців

Електронний
книжковий фонд



Шевчук Т.С. Творчі портрети болгарських митців Буджака // Культурний простір бессарабських болгар: колективна монографія [За ред. Шевчук Т.С.]. – Болград: ТОВ "Арт-юг"-"Ірбіс", 2018. – С. 12-62.

Художники Бессарабії: альбом [За ред. Шевчук Т.С.]. – Дрогобич: Коло, 2020. 132 с.



Варіанти
екскурсійних
програм
регіонального
значення

- Білгород-Дністровська фортеця – найбільший пам'ятник середньовічної архітектури світового значення
- культові споруди міст і селищ
- регіональні фестивалі південної Одещини
- музейні екскурсії
- художні виставки в Ізмаїльській картинній галереї (живопис, декоративно-ужиткове мистецтво)
- виступи народних колективів в Обласному Центрі національних культур м. Ізмаїл та інших районних закладах культури
- планові заходи в бібліотеках та Будинках культури міст і селищ
- професійні театральні вистави в Ізмаїльському Будинку культури імені Т.Г. Шевченка
- Дунайський біосферний заповідник

Підвищення
кваліфікації

Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Центр неперервної освіти
курс «Сучасна методика викладання інтегрованого курсу
«Мистецтво»»

Загальнолюдське й етнонаціональне у творчій спадщині Петра Чакіра

*Художник наче музикант, примушує кожну картину співати,
і, як диригент, об'єднує усі голоси в єдиний хор,
усі звуки – в єдину чарівну мелодію – в пісню про наш край.
Його картини несуть тепло, добро, позитивну енергетику,
що універсальним чином впливає на людину, вони лікують
й змушують забути про погане.*

Василь Глух*



Петро Чакір, «Автопортрет», 1983

Петро Чакір (1931-2012) – високообдарований графік, живописець, емальєр, аквареліст, монументаліст, – залишив глибокий слід в історії образотворчого мистецтва. П. Чакір є засновником школи акварелі на півдні Одеської області, був першим і єдиним емальєром у регіоні, його твори високо цінувалися та були закуплені провідними музеями Європи. Як людина, він запам'ятався своїм високим рівнем культури і духовності, працьовитістю, благодійністю, відданістю ідеї розвитку образотворчого мистецтва в Ізмаїлі та регіоні. Митець належить до відомого роду Чакірів, в якому було понад двадцять священнослужителів. Бессарабські Чакіри переселилися з Болгарії (с. Шапло). Вони

відомі як просвітителі й благодійники, що відкривали за свій кошт школи, підвищували грамотність і культуру місцевого населення. Михайло Чакір (1861-1938) увійшов в історію Бессарабії як перший перекладач Євангелія та інших богослужбових книг гагаузькою мовою, укладач гагаузько-румунського та російсько-молдавського словника, автор етнографічних праць «Історія бессарабських гагаузів» (1934), «Весільний обряд гагаузів» (1936).

Петро Чакір народився в с. Котловина Ренійського району Одеської області. Закінчив відділення рисунку та живопису Московського заочного університету мистецтв (1963) та Одеський педагогічний інститут ім. К. Д. Ушинського (1969). В історії регіонального мистецтва Петро Петрович був першим у всіх відношеннях: першим став членом Спілки художників СРСР (1980), а в 2009 р. – першим художником Буджака, який отримав почесне звання Заслуженого художника України.

* Глух В. Мастер // Собеседник Измаила от 9.06.2001.

Трудову діяльність П. Чакір розпочав у 1949 р. секретарем сільської ради, потім була служба в армії в льотних військах Ленінграду (1950-1953), після якої він працевлаштувався вчителем малювання в Котловинську школу. В 1967 році родина Чакір переїхала до Ізмаїла. Паралельно з роботою в ізмаїльській школі № 15 ім. Христо Ботєва, Петро Чакір працює художником-оформлювачем в Одеському відділенні художнього фонду, де отримує вищу категорію як фахівець. З початку 1960-х років він стає активним учасником міських, обласних, республіканських і всесоюзних виставок, на яких отримує відзнаки. Серед них найбільш престижні: диплом Міністерства культури СРСР (1980), диплом Міністерства культури України (1981), диплом ордена Леніна Союзу художників СРСР (1982), диплом Союзу художників СРСР за активну виставкову діяльність (1983), диплом Союзу художників СРСР за популяризацію мистецтва за кордоном (1985), диплом і премію за участь у міжнародній виставці, присвяченій 2000-річчю Різдва Христового.

Високу художню майстерність П. Чакіра раннього періоду демонструє серія акварелей «Котловина», «Земля Придунайська», в яких наявна імпресіоністична легкість і метафоричність. На фоні романтичного пейзажу прикордонного Ренійського району Буджака, що примикає до Дунайського біосферного заповідника, – працюючі в полі люди нагадують лелек, які граціозно займаються своїми справами на передньому плані полотна.



П. Чакір, «Котловина», 1965



П. Чакір, «Ранок на кордоні», 1973

З 1979 р. П. Чакір постійно проводить персональні виставки в Ізмаїлі та за кордоном: Кишиневі-Бельцах-Бендерах (1980), Констанці й Тульчі (1980), Братиславі (1987), Будапешті й Кечкеметі (1990); в Центрі Болгарської культури в Одесі (2009), галереї «НЕФ» Києво-Печерської Лаври у Києві (2007).

Твори митця підкорюють розмаїттям жанрів і техніки виконання. Віддаючи данину плакатній естетиці та соцреалізму як монополю панівному за радянських часів напряду («Атрибути стройотряівця» (1973), «Ізмаїл розбудовується» (1976), «Нічна зміна. Консервний завод» (1975),

«Ізмаїл. Новий район. Вул. Клушина розбудовується» (1976)), П. Чакір одночасно створював вишукані імпресіоністичні пейзажі та натюрморти («Карпати» (1976), «Берези» (1976), «Зоря» (1981) тощо). У деяких композиціях, побудованих на соцреалістичній естетиці (для якої важливий масштаб, епічність, статичність, поетика гігантських розбудов, футуристичний вектор) митець спромігся поєднати непеєднані стилістичні засоби, як-от: надати повітряні характеристики монументальним речам. Художник пом'якшує візуальний тиск і статику будівництв-гігантів умовними хвилями, які мають ефект відблиску води, що «розмиває» і гармонізує індустріальний пафос сюжету:



П. Чакір, «Іллічівський порт», 1980



П. Чакір, «Блакитний ланцюг», 1975

П. Чакір майстерно виявив себе в жанрі портрету. До 45-річчя святкування перемоги в Другій світовій війні він створив серію портретів ветеранів, яких запрошував до своєї майстерні. Серед них: Іван Лисицький, Василь Мазикін, Єгор Слесарєв, Олександр Крещенко, голова ради ветеранів Галина Бочкарьова. Серед багатьох інших – перший комендант Ізмаїла Антон Бахмач, учасниця оборони Ізмаїла, лейтенант медичної служби Валентина Захарова. Портрети П. Чакіра майстерно виражають індивідуальність особистостей, передають їх внутрішній світ, характер, унікальні риси. Портрети ветеранів експонувалися на Республіканській та Всесоюзній виставках, присвяченій Великій Вітчизняній війні «Речі розповідають» (1985). Значна частина портретів була закуплена Союзом художників України та Міністерством культури України.

П. Чакір зображав як передовиків виробництва (доярку О. І. Новак, пташницю В.І. Могилу) в класичній реалістичній манері, так і оспівував красу жіночого тіла у вишуканих портретах, віртуозно виконаних у техніці

малюнка з натури за допомогою сангіни (серія «Оголена»), які мають художню привабливість завдяки м'якості матеріалу, живій і природній фактурі теракотової гами. «Жінка у живописі Петра Петровича піднесена і земна, явь, мрія, божество і натхнення. Художник милується нею захоплено і трепетно, пестить поглядом і ніжним дотиком пензля вводить її у безсмертя», – так за підписом колективу редакції газети «Собеседник Измаила» поетично й захоплено охарактеризовано Петра Чакіра як портретиста¹.

Як художник за покликанням, П. Чакір постійно знаходився у творчому пошуку. Він з дитинства не випускав олівець з рук, постійно прагнув зафіксувати кожний момент буденного життя, створюючи художні замальовки під час перерв у роботі та домашніх справах і залишив кілька тисяч графічних ескізів. Сюжетами його акварелей стали вчителів, що повертаються додому зі школи; діти на санках у морозний зимовий день; натюрморти, міські пейзажі Ізмаїла.



П. Чакір, «Шпиталь м. Ізмаїл», 1978



П. Чакір, «Сільхозтехнікум», 1978

Природа завжди була головною героїнею сюжетів його творів: пейзажі, квіти, фрукти. «Ці символ простої радості буття, – пише мистецтвознавець Тіна Арсенєва, – чудові самі по собі, одухотворяючим пензлем Петра Петровича Чакіра перетворені на чарівні, загадкові картини “іншого світу”. Такого світу, який приманює дитину крізь ранковий туман – обіцянкою. Чим же ж і відтворити всякого роду тумани і мрії, як не саме акварельними фарбами, з їх непередбачуваністю! Керувати текучістю води – а це “свята святих” акварельного живопису, як і не замузнена прозорість цієї різнокольорової води, – може лише майстер, здатний до суворой самодисципліни і самоконтролю. Акварелі П. П. Чакіра – це димка, мла, природна вологість пелюсток хризантеми, чашечки конвалії... Ніякого “відкритого”, різкого кольору, ніяких енергійних кольорових виплесків:

¹ *Юність зрелости* // Собеседник Измаила от 09.06.2001.

колірні суміші вбачаються монохромними, а насправді досить складні й багаті у своїй витонченій стриманості»².

Кольорові ілюстрації праць П. Чакіра були опубліковані в журналах «Образотворче мистецтво» (1977, № 1), «Радянська жінка» (1979), «Україна» (1982), Одеському журналі «Пасаж» (2001). Роботи П. Чакіра зберігаються у музеях Угорщини, Словаччини, Румунії, Болгарії, Австрії, Канади, Молдови, Росії та України та приватних колекціях різних країн світу.



П. Чакір, «Оксана», 1999

Перлиною майстерності П. Чакіра як аквареліста став портрет «Оксана». Виконаний у ніжній біло-блакитній гамі на складному сірому фоні, портрет дівчини має особливу пластичну виразність завдяки поєднанню твердості малюнка з тонким відчуттям ліній і кольорних акцентів. Естетичну насолоду дарують майстерно прописані досконалі риси обличчя героїні, її вишуканий романтичний образ.

В 1987 р. П. Чакір отримав запрошення на участь у міжнародному симпозіумі з гарячої емалі в м. Кечкемет (Угорщина), після чого розпочався новий етап його творчості. Їдучи на нього вперше, Петро Петрович замислився над сюжетами, що можуть лягти в основу творчих композицій у техніці покриття гарячою емаллю на сталі. І

вирішив звернутися до своїх національних джерел – багаті на традиції, самобутньої гагаузької культури. Цей вибір обумовив успіх творчих композицій митця на симпозіумі, а художні сюжети з традиційної культури бессарабських гагаузів (побутові сцени, весілля, святкові і поминальні дні, персонажі народних легенд тощо) надавали художнику сил впоратися зі складнощами оволодіння новою для нього технікою.

² Арсеньева Т. Краски, в которых нет лукавства // «Вечерняя Одесса», від 23.11.2000. – С.



П. Чакір, «Бессарабський весільний танок», 1995

Композиції на емалі П. Чакіра користувалися неабияким попитом, оскільки у них була вкладена душа майстра і відображався духовний світ його народу, який, за визначенням організаторів заходу, багато в чому перегукувався з традиціями угорців. Запрошення на симпозіум П. Чакір отримував щорічно впродовж двадцяти років і створив за цей період понад трьохсот творчих композицій у техніці гарячої емалі на сталі, що передбачає нанесення пофарбованої оксидами металів пастозної маси на спеціально оброблену поверхню та випалювання, в результаті чого з'являється склоподібний кольоровий шар. Перелік та ілюстрації праць П. Чакіра містяться у щорічних каталогах «Zománc», укладених за результатами заходів. В Угорщині ім'я П. Чакіра стало візитівкою Ізмаїла і завдяки йому наше місто з багатою історією і традицією стало відомим в усьому світі.

Одним із постійних героїв його творів на емалі став герой гагаузьких народних пісень пастух Оглан. Дослідниця гагаузького фольклору Є.Н. Квілінкова стверджує, що присвячені цьому герою пісні є символом етнічної свідомості молдавських гагаузів, адже навіть у гімні АТО Гагаузії є рядок, в якому згадується цей персонаж: *«Безкінечно співали пісню “Оглан”»*. Крім цього, «вони залишаються одними з найбільш відомих та розповсюджених ліричних творів у фольклорі тюркомовних народів Балканського півострова»³.

Найбільша кількість варіантів пісні про Оглана дослідницею зафіксована у гагаузів Молдови (Чадир-Лунгський, Комратський та Вулканештський р-ни). Так, за висновками Є.Н. Квілінкової, Оглан є головним героєм серії жартівливих ліричних пісень про «чудового», «блискучого» пастуха, який стає загальним іменем вправного юнака, хлопця, парубка. Його атрибутами є посох з оріхового дерева, жовті черевики, люлька; його дім запилений, що є предметом клопоту для його дівчини, яка в'яже для нього зі свого волосся ковдру, а він піклується про коштовні подарунки для неї⁴.

³ Квілінкова Е.Н. Гагаузький песенный фольклор – «граматика жизни». – Кишинев: Академия наук Молдовы, 2011. – С. 324.

⁴ Там само. – С. 324-336.



П. Чакір, «Замислився», 1991 (ліворуч)

П. Чакір, «Повернення Оглана», 1995 (праворуч)

В одній з його поїздок на симпозиум емальєрів у Кечкемет, річкове судно проходило по Дунаю через Югославію, де на той час йшли воєнні дії. Жахливим свідченням війни, яке побачив Петро Чакір з вікна, було понівечене вибухом розп'яття Христа як крик і біль братнього слов'янського народу. Так народився сюжет картини «Розп'яття», яка отримала друге місце на Одеському міжнародному конкурсі «2000 років під зіркою Віфлеєма» (2000). Глибоким гуманізмом проникнута композиція П. Чакіра «Спасіння ягня», на якій хазяїн серед ночі рятує від морозів малечу і забирає його з хліва у дім. Окреме місце в спадщині митця посідають композиції, в яких відображені його дитячі спогади. Це побутові сцени, пов'язані з виготовленням взуття, ткацтвом, скромна домашня вечеря. На одній із них зображено його родину («Моя родина»), в якій було троє синів.

В основу сюжету композиції «Зустріч» лягла реальна сімейна історія одруження батьків П. Чакіра – Петра і Параскеви. Петро Костянтинович буквально викрав юну Параскеву на вулиці під час її походу за водою до колодязя, закинув на плече і запер у себе вдома. Зниклу дівчину швидко знайшла мати і після переговорів з майбутніми родичами порадила дочці погодитися на весілля. Шлюб був щасливий і заможний: батьки жили у коханні та злагоді. Параскева стала неабиякою майстринею і виготовляла вишукані вироби з пражі: одяг, скатертини, серветки тощо.



П. Чакір, «Моя родина», 2000



П. Чакір, «Зустріч», 1998

Не менш романтичною була перша зустріч Петра Петровича зі своєю майбутньою дружиною Антоніною. Уродженка м. Мелітопіль, вона закінчила Білгород-Дністровське педагогічне училище та філологічний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова з дипломом з відзнакою та потрапила працювати вчителькою в с. Котловина за направленням. Антоніна пригадує, що обрала це нікому не відоме село самостійно на інтуїтивному переконанні, що там вона зустрине свою долю. Зустріч з П. Чакіром відбулася взимку, юнак щойно повернувся зі служби з армії. Проходячи неподалік від двора гуртожитку для вчителів, він побачив молоду тендітну дівчину, яка, рубаючи у дворі дрова для опалення помешкання, встромила сокиру в пень і безуспішно намагалася її витягнути. П. Чакір зняв шинель і наколов для симпатичної вчительки достатню кількість дров, а вже через два місяці закохані зіграли весілля. Як вчителька російської мови і літератури, Антоніна мала талант володіння мистецтвом слова. Вона стала для чоловіка люблячою дружиною, одноступцем, авторитетним критиком, надійним другом і матір'ю двох талановитих дочок – Алли та Лариси, які успадкували від батька художній талант і стали професійними художницями, членами Національної спілки художників України, активними учасницями всеукраїнських і міжнародних виставок, праці яких знаходяться у приватних колекціях багатьох країн світу.

Багато полотен Алли Чакір-Гриценко мають глибокий релігійно-духовний і філософський зміст. Їх сюжети змушують замислитися над категоріями душі і тіла, земного і небесного, святого і грішного («Радість польоту та печаль присутності», «Благовіст», «Букет Клімту»). Завдяки глибині ідей і значущості образів живопис Алли Петрівни запам'ятовується надовго. Їй також належить портрет блаженнішого Володимира, митрополита Київського і всієї України, який перебував у його резиденції. Династію художників в родині Чакір продовжив син Алли – Роман Недопака (нар. 1986). Він закінчив Київську художню школу (2002) та Київську художню академію ім. Т.Г. Шевченка (2010) та є учасником численних всеукраїнських та закордонних виставок.



А. Чакір-Гриценко, «Радість польоту та печаль присутності», 2008



Л. Чакір-Узун, «Смак гранату», 2010

Творчі композиції Лариси Чакір-Узун проникнуті глибоким філософським змістом, несуть позитивний емоційний заряд завдяки символічній художній інтерпретації вічних цінностей. Характерною особливістю полотен Лариси Чакір, зокрема серії «Смак гранату», є відчутний присмак далекого, казкового Сходу з його тонкощами, таємницями, скарбами. Про нього нагадують вишукані глечики, а також розміщені у фантастичних пейзажах ретельно промальованої композиційної перспективи приховані образи, які викликають в уяві героїв персидських казок та ліричні пісні про Лейлу та Меджнуна. Образ гранату в інтерпретації Л. Чакір-Узун стає не просто символом кохання, він набуває ознак гарячої східної пристрасті. У 2007 р. Асоціацією болгар України було опубліковано вітальну листівку, ілюстровану картиною Лариси Петрівни. На ній зображено молоду вагітну жінку та її маленьку дитину на фоні польових квітів як символ краси і вічності буття.

Традицією родини Чакір стало влаштування сімейних виставок. Одна із них відбулася 2007 р. в Центрі Національних культур (Одеса) під елегантною назвою «ПАРЛЕ», що звучить як фр. “parlez” – “ви кажете”, а насправді є аббревіатурою імен учасників: Петро, Алла, Роман, Лариса, Єлизавета. Останньому учасникові – Лізі Чакір на момент відкриття виставки виконалося три роки. Від правнучки Петра Петровича (внучки Лариси), був представлений зворушливий малюнок під назвою «Моя родина». Код династії Чакірів, – вважає критик Єлизавета Сілецька, – полягає в тому, що

«мистецтво починається в кожному новому її поколінні по-новому, народжуються нові індивідуальності зі своїм особливим поглядом на світ»⁵.

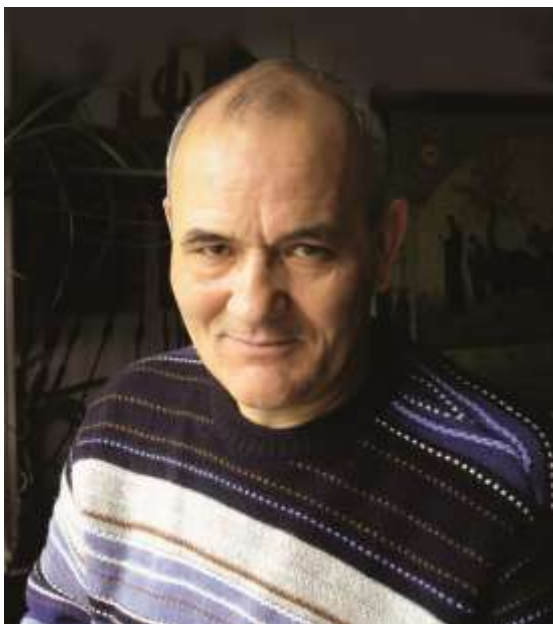
Петро Чакір багато зробив для розвитку образотворчого мистецтва у місті та регіоні: багато років керував безкоштовною художньою студією для обдарованих дітей. Він був мудрим і чутким учителем, наставником за покликанням і виховав не одне покоління учнів, нині відомих не тільки в Україні, але й за кордоном.

За його клопотанням 21 вересня 1991 р. міськвиконком виділив Будинок художника для майстрів пензля, які об'єдналися в Союз художників Ізмаїла. Заслугою Петра Чакіра є створення Ізмаїльської міської організації Національної спілки художників України, яка була зареєстрована у 2008 р.

У 2012 році Петро Чакір посмертно отримав звання «Почесного громадянина м. Ізмаїл». З 2014 року під керівництвом Івана Шишмана проводиться щорічний пленер імені Петра Чакіра в селах Бессарабії (Котловина, Олександрівка, Стара Некрасівка, Нагорне) студентами Одеської національної академії архітектури та будівництва, який закінчується літньою експрес-виставкою етюдів в Ізмаїльській картинній галереї.

У 2016 році іменем Петра Чакіра названа вулиця м. Ізмаїл. На одному з будинків на проспекті Миру ізмаїльчани і сьогодні можуть бачити виконану П. Чакіром одинадцятиметрову мозаїку із зображенням дівчини, яка проводжає моряка.

Естетичні обрії живопису Олександра Кари



Олександр Кара

Олександр Кара (нар. 1956 р.), голова Ізмаїльської міської організації Національної спілки художників України є визначним бессарабським митцем. Його «послужний список» нараховує понад 20 персональних виставок та участь у понад 160 колективних заходах в Україні та за кордоном. Він має одинадцять нагород за живопис, почесне звання Заслуженого художника України (2012), вчене звання доцента кафедри образотворчого мистецтва Ізмаїльського державного гуманітарного університету (2016).

Дитинство митця пройшло в с. Нові Трояни Болградського району Одеської області, населення якого представлене етнічними болгарами. З розташованого на трьох пагорбах поселення відкривається чудова панорама

⁵ Сілецька Є. Код династії Чакірів // Одеські вісті. – № 3 (3561) від 13.01.2007. – С. 6.

бессарабського степу, оброблених виноградників та річки Катлабух, що сформувала романтичне сприйняття природи та реалій сільського життя. За спогадами О. Кари, його батько Дмитро мав певний художній талант, що увиразнилось у його любові до виготовлення витворів декоративно-ужиткового мистецтва: елементів ткацького станка, ступок, глечиків, дерев'яного домашнього приладдя. Своїм найкращим дитячим спогадом О. Кара вважає емоції того дня, коли батьки поступилися наполегливим благанням маленького сина й купили йому коштовні олівці. Інший дитячий спогад свідчить про глибину емоційної уяви майбутнього живописця: він пов'язаний з розповіддю шкільної вчительки про потяг як технічний засіб пересування. Вона намалювала на дошці залізничні шляхи з умовними вагонами і маленький Сашко, сидячи за першою партою, так захопився цим небаченим чудом цивілізації, що відчув себе сам-на-сам з оповідачем і злякався, побачивши себе в оточенні школярів. Пристрасть до малювання зумовила пріоритет художньо-графічного факультету Одеського педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського для отримання вищої освіти. «Вчитися на художника? – дивувалися практичні односільчани. – Іди на ветеринара, завжди будеш мати вдома кусок м'яса!».

Вірний своїй мрії, О. Кара отримав вищу художню освіту, після чого кілька років працював учителем малювання в загальноосвітній школі с. Олександрівка Тарутинського р-ну (1982), смт Тарутіне (1983), с. Бородіно (1984-1988), а в 1989 р. працевлаштувався в Ізмаїльський державний педагогічний інститут.

Головними темами ранньої творчості митця стали дитячі спогади про побут і традиції болгарських мешканців Буджака («Сільське свято», «Сільська пісня», «Спогади про дитинство», «День пам'яті», «Сімейна трапеза», «Георгіїв день» та ін.).

У художньому доробку О. Кари переважають жіночі образи. Легкі, стрункі, пластичні, одягнені в колоритне національне вбрання, вони позбавлені ваги й надихають своєю чарівною безпосередністю («Муза», «Виноградна лоза», «Бессарабські дівчата» й ін.). Жінки середнього і старшого віку зазвичай прописані за працею: випіканням хліба («Дух печі», «Спогади про хліб»), обробкою землі, збирання врожаю, ткацтвом («Сільський мотив», «Осінь під старою яблунею», «Сіячки», «Ниті з минулого» й ін.). Вони запам'яталися йому як скромні, працьовиті, одягнені в закрите чорне повсякденне вбрання. Мати художника, Іванка Кара, залишилася для нього ідеалом жіночої відданості, берегині родинного затишку. Її образ представлений у «Портреті матері» (1990) і є центральним у триптиху «Троянка» (1996).

Мова живопису О. Кари дуже проста і викликає відчуття замилювання. Автор прагне писати свої образи плоскісно, доходячи до символічності й локальності колірних плям, де одночасно присутня музикальність і пластичність лінії, що дозволяє йому створювати гармонійні образи. Не випадково жіночі образи О. Кари отримали у шанувальників його творчості визначення «бессарабські мадонни».



О. Кара, «Троянка», 1996

На початку 2000-х років О. Кара оволодів технікою енкаустики (від давньогр. *ἐγκαυστική* – мистецтво випалювання), однією з найдавніших живописних технік, зацікавлення якою зростає у сучасній світовій художній практиці. В її основі лежить принцип змішування фарб із воском, рослинною олією, смолою (каніфоль, даммара) та їх нагрівання у процесі створення образів. Відтак, використання натуральних смол у живописі забезпечує наявність у картинах О. Кари м'яких і теплих світлих тонів, що формують так званий «галерейний фон» («античний», золотистий).

Візитівкою творчого доробку О. Кари за правом вважається картина «Перша борозна» (2005). Вона потрапила до каталогів виставок: «Художники Одещини»⁶ (2006); «Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників»⁷ (2010); науковий журнал «ЕК»⁸ (2005), «Образотворче мистецтво» за 2009⁹ та 2016¹⁰ рр. та авторський альбом «На новій землі, під новим небом: Живопис»¹¹ (2008). Сьогодні картина «Перша борозна», що стала експонатом численних українських та закордонних виставок, знаходиться у приватній колекції Міністерства іноземних справ Болгарії. Менш відомим, але не менш концептуальним, вважаємо й полотно О. Кари «Ниті з минулого» (2008). Творча концепція обох картин виходить далеко за

⁶ *Художники Одещини. Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-прикладне мистецтво. Мистецтво театру та кіно*: Каталог Нац. Спілка художників країни. Одеська орг-ція; Авт. вступ. ст. О. А. Тарасенко; Ред. Кол.: Г. А. Паланіков (гол.) та ін., пер. англ. О. С. Чижова. – Одеса: ГРАФІК ПЛЮС, 2006. – С. 68.

⁷ *Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників*: Каталог четвертої всеукраїнської виставки. – К., 2010. – С. 33.

⁸ *Шубанова О. Землята, където си роден* // ЕК: культурне двумесячник, № 5, 2005, година XII., брой 67. – 49 с. – С. 26-28.

⁹ *Калоянов А. На новій землі, під новим небом* // Образотворче мистецтво. № 1, 2009, 150 с. – С. 92-93.

¹⁰ *Шевчук Т. Олександр Кара: «Перша борозна» та «Ниті з минулого» (синтез мистецтв у картинах)* // Образотворче мистецтво. – № 1, 2016. – С. 144-145.

¹¹ *Кара О. На новій землі, під новим небом: Живопис*. – К.: Український видавничий консорціум, 2009. – 96 с.

межі традиційних стандартів художньої творчості, адже базується на принципах синтезу різних видів мистецтв. Синтез мистецтв як органічне поєднання елементів різних видів мистецтв у єдине художнє ціле має на меті не штучну комбінацію різнорідних складових тих чи тих видів мистецтва, а створення якісно нового художнього явища, художня ідея якого здатна різностороннє і підсилено емоційно впливати на глядача.

Як констатує О. Кара в публікації «Картина “Перша борозна” як художнє втілення фольклору бессарабських болгар» (2015), задум цієї картини виник під впливом проникливих рядків народної різдвяної пісні. Пісня була записана наприкінці 1980-х років збирачем фольклору болгарських переселенців у Бессарабії, доктором філологічних наук, професором Велико-Тирновського університету «Св.Св. Кирило і Мефодій» Анчо Колояновим у болгарському містечку Тараклія (Молдова):

Край черно море зелено драво и на него птица пее,
Орат с четири вола сребром роги злато устни.
Ги води святи Петар, ги гони святи Георги,
а за орало то самси Господ
А на преж врави Божа майка, ем врави и казва:
Ойде жито по чифчии,
Черно грозде по лозаре,
Бяло мляко по овчаре!
Тебе пеем, Божа майка,
Тебе пеем Бога славим!

«Важка праця перших переселенців з окультурення буджакського степу, – пише О. Кара, – який до того знав лише скотарство ногайських татар, спонукала їх звертатися з молитвами про допомогу до найбільш шанованих християнських святих: Богородиці, святих Петра й Георгія і бачити самого сина Божого за оралом. Так у народній уяві перших болгарських колоністів, які вірили у краще життя на новій землі, була змодельована сакральна місія, яку вони виконували, живучи з молитвою в душі й вірою в серці. В рядках не випадково згадується про чотири воли, запряжені для орання: менша кількість цих міцних тварин не впоралася би із завданням, адже за тих часів тверда земля Південної Бессарабії не знала плугу. В пісні роги волів були срібними, роти – золотими, адже від них, як від годувальників, залежав добробут і майбутнє процвітання на той момент дикого краю»¹².

Як відомо, фольклор, як і міф, є різновидом архаїчної форми творчої свідомості, що довго живе у часі, утворюючи через систему образів глибокі національні архетипи культури. Відображення у мистецькому творі сюжету фольклорної пісні дозволяє поєднати в єдиному просторі традиції і сучасність, створити на основі міфопоетичної народної творчості синтетичний художній витвір, що поєднує у часі покоління. Так, під впливом

¹² Кара О. Д. Картина «Перша борозна» як художнє втілення фольклору бессарабських болгар // Дунайські наукові читання: Європейський вимір і регіональний контекст: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю ІДГУ (15-17 жовтня, 2015). – Ізмаїл: РВЦ ІДГУ. – С. 214.

народної болгарської пісні, створеної підкорювачами Буджаку, і виник задум картини, первинна авторська назва якої була «Перша борозна на бессарабській землі».



О. Кара, «Перша борозна», 2005

Для обрамлення цієї картини О. Кара використав елементи народного мистецтва, що, як і фольклорна пісня, не мають авторства. Фон репродукує автентичний варіант килиму як продукту болгарського народного ткацтва; рама є також автентичним елементом ткацького станка (ваталі). Таким чином, художня концепція картини «Перша борозна» відтворює певний синтез авторського замислу, фольклору і декоративно-ужиткового мистецтва.

Інша авторська робота, картина «Ниті з минулого» також виконана на засадах естетичного синтезу різних видів мистецтв. Сюжет картини представлений архетипами сільського буття і панорамою традиційних цінностей: дім, вікно, квітка, подвір'я, дерево, гніздо лелеки. На передньому плані розташовані численні приладдя для ткацтва: ткацький станок, прядка, мотовила й ін.

В умовному зрізі будинку бачимо працюючу за ткацтвом жінку в бездоганно білосніжному вбранні з національними елементами, господарку-берегиню домашнього осередку, над домом якої вітає янгол як символ покровительства її споконвічній справі, осяяній відчуттям гармонії. Нитки ткацького верстату гіперболізовано тягнуться з місця зовні, викликаючи в

уяві паралельіз загадковими античними богинями (парки/мойри), в руках яких знаходилися ниті людських долъ.



О. Кара, «Ниті з минулого», 2008

Чиї долі перебувають у руках цієї жінки? Це долі членів її родини, які вона оберігає своєю невпинною працею, створюючи в домі атмосферу добробуту, спокою й заможності. Чому картина має назву «Ниті з минулого»? В історичному часі образ жінки, яка у родинному затишку робить свою споконвічну ткацьку справу, є ділом дня вчорашнього, а не «давно забутих днів». І водночас, сьогодні цю місію виконують бездушні машини, які видають тоннами однаковий фабричний товар, зокрема перетворюють на кіч навіть національний одяг. Відтак, «Ниті з минулого» відображають світ вишуканої, зробленої з любов'ю і особистісно орієнтованої домашньої праці, світлом якої було пронизане життя людей доіндустріальної доби.

Як майстра, О. Кару приваблює сам процес написання полотен з матеріалом, що відкриває нові технічні можливості. Рама полотна «ниті з минулого» також складається з автентичних елементів ваталі. Полотно пов'язане з ним оригінальним способом за допомогою зробленої ручним способом мотузки для виготовлення килимів. Подібна комбінація має на меті створення синтетичної у своїй основі картини, нетрадиційні декоративно-прикладні компоненти якої підсилюють звучання її провідної ідеї.

Духовний світ бессарабських болгар, їх звичаї та традиції стали одним із наскрізних мотивів творчого доробку Олександра Кари. Сакралізація побуту і невибагливої сільської праці болгарських колоністів є найважливішою характеристикою його творчості («На новій землі, під новим небом»,

«Сільське свято» й ін.). На картині «Переселенці» закодовано життєву драму перших мігрантів, що вирушили у невідоме. На передньому плані зображена одна з таких сімей на возі з пожитками, яку супроводжує ангел. Візок знаходиться між двома світами. На задньому плані композиції колірне тло картини поділене на дві частини: темно-синій (символ стабільності, вічності) стає знаком минулого, яке «обнулилося» (Болгарія); і блакитний, як небесний колір надії, забарвлює подвійний арочний простір невідомого майбутнього (Буджак). Образ арки має глибоке символічне значення: в древніх ритуалах проходження через арку означало нове народження, закінчення певного етапу життя і початок нового, перспективу осягання незвіданого. Звідси йде традиція проходження під аркою для молодят, будівництво тріумфальних арок для переможців та ін. Оскільки в умовному зрізі нового життєвого простору (Буджак) представлена подвійна арка, митець ставить питання, що саме чекає на переселенців: за однією з арок знаходиться порожнеча (перехід у небуття), а за іншою – символічні сходи, що ведуть до кращого життя, яку втілює образ будинку й окультуреного простору.



О. Кара, «Переселенці», 2002

Сюжетом творчої композиції «Хоро» (2008), на перший погляд, є традиційний болгарський танок, популярний також у гагаузів і румунів. Однак, крім зображеного на ній танцю, ця картина містить у собі численні приховані символи. Символіка танцю як образно-пластичного втілення національного характеру знаменує принцип єднання танцюючих людей і формування колективістської етики. Хоро виконується на всіх обрядових

святах, культурних заходах, символізуючи єдність певного колективу і, ширше – локального соціуму.

Олександр Кара знайшов нетрадиційне рішення в художній презентації танцю хоро: не дотримуючись перспективи, в образотворчій ілюзії картини танок виконують люди, що розпластані на площині, утворюючи певне коло, центроутворюючим стрижнем якого став один із артефактів протоболгарської культури, – розета у формі семикутного диска, знайдена в столиці Дунайської Булгарії. Вона представлена в оточенні болгарських руноподібних знаків, які використовувалися протоболгарами в VI-X століттях і до сьогодні залишилися нерозшифрованими. На верхньому плані розміщена горизонтальна декоративна панель з рослинним орнаментом, двома дев'ятикутними й однією десятикутною розетою.



О. Кара, «Хоро», 2007

Символічними є й пропорції картини. Полотно має форму квадрата (70x70), в центрі якого розташований диск. Він виконує функцію зафіксованого силового фокуса всередині квадрата. Сім танцюючих персонажів повторюють семикутну форму розети, утворюючи подвійне коло в квадраті. Міфопоетична символіка подвійного кола, уміщеного в квадрат, має універсальне значення: добовий і річний рух сонця, циклічна концепція часу (повторення пір року, дня і ночі, життя і смерті), втілює ідею єдності і нескінченності. У геометричній символіці коло, що має центральну точку,

уособлює прояв божественних задумів, знаменує гармонію, розвиток і розширення, оскільки круговий рух, який утворює цей простір, є потенційно нескінченним. Представлена символіка співвідноситься з метонімічним образом основного божества, творцем усього суцього. На оригіналі семикутної болгарської розети, що є прототипом силового фокуса картини «Хоро» О. Кари, зображено рунічний знак «Тангра» (YI). Як верховне божество протоболгар, Тангра має іранське походження і символізує єдиного Бога як творця всього видимого і невидимого в нашому світі. Подібне піктографічне зображення зірки зустрічається у шумерів і позначає божество в широкому сенсі. Вимовляється як дінгір (dingir, diĝir), має варіації Дангра, Танграм, Тінґрі тощо. Це слово використовувалося для позначення божественних небесних сил у всій давній Євразії від Межиріччя до Балкан.

Картина «Мадарський кінник» (2009) О. Кари є художнім відтворенням наскальної археологічної пам'ятки VIII століття, розташованої на 23-метровій висоті поблизу села Мадара в північно-східній Болгарії. Середньовічний барельєф має 2,6 м у висоту і 3,1 метра в ширину. На ньому зображений вершник (імовірно, болгарський хан Тервел), який встромляє спис у падаючого лева, а також собака і орел. Біля підніжжя прочитується ім'я верховного бога протоболгар Тангра, а саме зображення нагадує тріумфальні сцени на давньоіранських барельєфах, на яких часто зустрічається сюжет про наїзника, що пронизує списом лева.

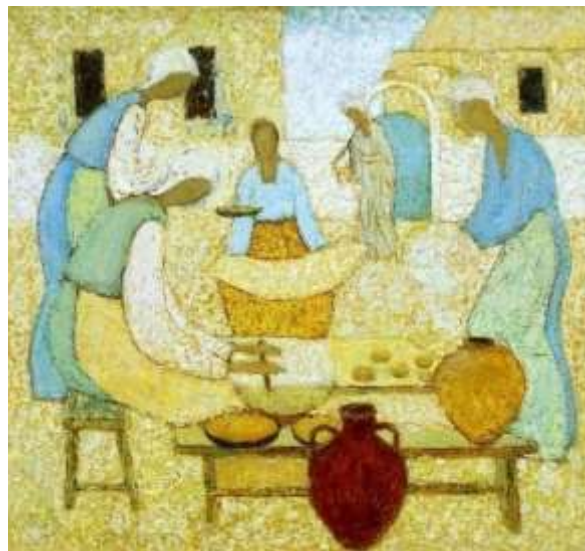


О. Кара, «Мадарський кінник», 2010

На картині О. Кари «Мадарський кінник» є всі атрибути середньовічного барельєфа, розміщені на тлі семикутної болгарської розети з автентичним відтворенням рунічних символів: по два на кожному з семи променів і один (знак Тангра) посередині. Звернення до символів середньовічної протоболгарської героїки у творчості художника свідчить про прагнення зберегти культурні ідентифікатори своєї історичної батьківщини.



О.Кара, «На новій землі, під новим небом», 2004



О.Кара, «Сільське свято», 2004

Буджак як мала батьківщина О. Кари, оспівується автором як благодатний край, тихий притулок носіїв патріархальних цінностей. На полотні «На новій землі, під новим небом» зображено родину переселенців – скромних сільських трудівників. Їх підкреслено витягнуті фігури, характерні для іконічних зображень святих, додають відчуття стрункості й височини, автор таким чином сакралізує їх побут, побудований на чесних і справедливих відносинах усередині громади. Картина «Сільське свято», на якій зображено колективне приготування традиційних страв з тіста, доповнює ідею єдності громади: м'які пастельні тони створюють відчуття гармонії, підкріпленої символікою хліба як символу життя.

Граціозні персонажі картини «Осінь під старою яблунею» збирають щедрий осінній урожай, плоди якого є кульмінацією і результатом важкої сільської праці. Сільська праця незмінно супроводжується відпочинком. У творчій композиції «Весняний настрій» зображено жінку на подвір'ї, одягнену в домотканий святковий національний одяг, біля неї знаходиться кіт – домашній улюбленець, який цінується за м'якість, граціозність, безтурботність, вважається охоронцем домашнього вогнища і затишку. Християнські цінності є незмінним атрибутом духовного життя православних болгар. Творча композиція «Причастя» відображає одне з найголовніших церковних таїнств – символічне куштування тіла і крові Христової. На перший погляд, бачимо на полотні образи жінок, що приймають причастя: вони піднесені й тендітні, наділені елементами

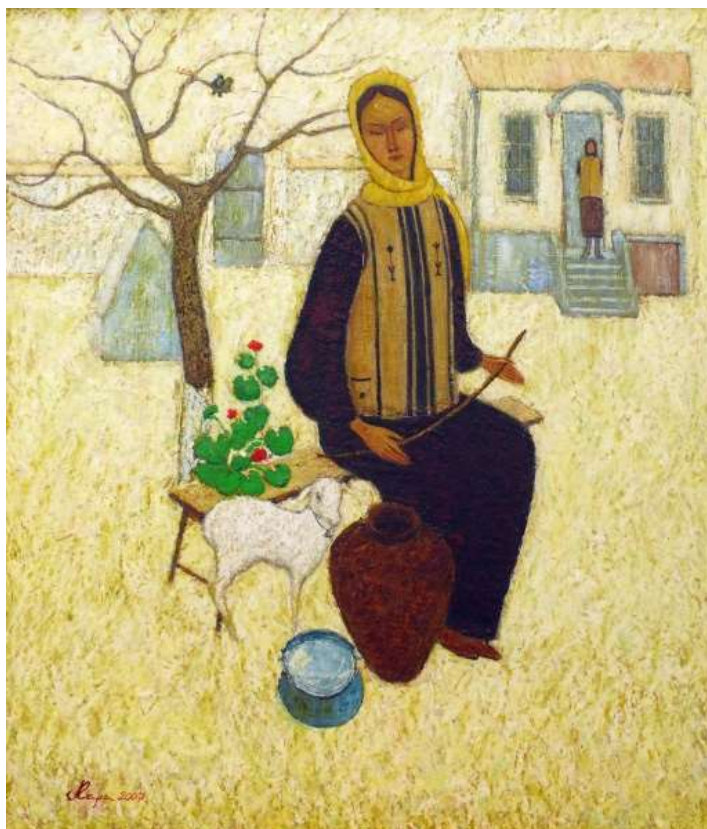
святості, зворушливо вигнуті фігури засвідчують стан екстатичного прояснення при здійсненні таїнства.



О.Кара, «Мелодія рідного краю», 2008



О.Кара, «Осінь під старою яблунею», 2007



О.Кара, «Баба Марта», 2002

Сюжет картини «Баба Марта» близький до ідилії: на теплому біло-золотистому фоні зображено задумливу жінку з прикритими очима. Вона вийшла набрати води в колодязі й присіла відпочити, тримаючи в руках коромисло. На дворі рання весна – на ще голих гілках дерева сидять два птахи, розквітла герань сигналізує про прийдешній розквіт природи. На дворі стоять перші дні березня, що можна встановити за наявністю ягняти, на це також міститься підказка в назві полотна. Домашній затишок підкреслює не тільки образ лагідного ягняти, але й ознаки побутової культури: колодязь, вишуканий глиняний глечик,

відро з водою. Добротний сільський будинок на задньому плані символізує достаток і затишок. Всі перераховані символи несуть глибокий позитивний заряд і надовго залишають відчуття умиротворення, яким пронизано це полотно.

Ідилічний сюжет творчої композиції «Мелодія рідного краю» передає широкі бессарабські лани, на тлі яких пастушка грає на сопілці душевну пісню:

У символічному потрактуванні художньої концепції цього полотна містяться глибші символи, якщо інтерпретувати образи трьох жінок як уособлення християнського розуміння божественної триєдності: Дух приймає причастя, Душа молиться, а Тіло смиренно схилилося. Тіло тримає руки на Душі, оскільки без неї неможливе його існування. Душа як центральний образ є проміжною ланкою між Духом, що першим приймає причастя, і Тілом. Простір картини поділений на дві частини, які умовно можна назвати небесним і земним світом. За допомогою біло-золотистого кольору зображено небесний простір, який складається зі світла, тоді як земний уособлює церква, на що вказують елементи вітражного обрамлення.



О.Кара, «Причастя», 2008



О.Кара, «Весняний настрій», 2007

Між двома світами вгадуються крила ангела як посередника між людським та божественним світами, який доповнюють символи «Всевидячого ока» і Святого Духа в образі голуба. Гармонічність Духа, Душі й Тіла в момент причастя знакує момент єднання духовного і мирського під час таїнства.



О.Кара, «Царська тиша», 2006

Дещо осібно від загального напрямку творчості О. Кари стоїть його картина «Царська тиша». На ній зображена прекрасна молода дівчина з доскональними гармонійними рисами обличчя. У творчому пориві вона закрила очі і вслухається в тишу. Перед нею на столі лежить скрипка як символ музичного натхнення, але відсутній смичок. Чому героїня слухає тишу з виразом духовного піднесення на обличчі? В античності, середньовічному Сході та Європі епохи Відродження існувало вчення про музично-математичний устрій космосу, увиразнене у визначеннях *гармонія сфер, гармонія світу, небесна музика, світова гармонія* та ін. Імовірно, героїня картини О.

Кари «Тиша» відокремлює космічну музику від музики земної і чує музику сфер (*musica mundana*). На її голові вишуканий золотий вінець з дубового листя і прикрасами, якими в давнину увінчували не тільки переможців, але й великих поетів. Для творчих людей дуб знаменував зв'язок між небом і землею, мудрість і безсмертя.

О. Кара – живописець за покликанням, що присвятив себе образотворчому мистецтву. За його зізнанням, він хворіє, коли не має можливості писати, зануритися у творчий процес, «спіймати» ідею майбутнього твору і відтворити її матеріальними засобами. «Боже, я відпочиваю, коли я працюю!» – таким є життєве кредо митця.



Н. Фуфаєва, «Знайомий дворик», 2008

Творча майстерня О.Кари, розташована у внутрішньому дворі Будинку художника м. Ізмаїл, є місцем зустрічі творчої інтелігенції України і Болгарії, колекціонерів та поціновувачів мистецтва, екскурсійної програми для студентів образотворчого відділення різних вишів: Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Одеського національного університету

ім. І. І. Мечникова, Одеської державної академії будівництва та архітектури тощо.

Починаючи з 1992 р. О. Кара є постійним учасником всеукраїнських і закордонних виставок, зокрема у м. Смолін (1992), Кюстенділ (1996), Софія (1997), Скопія (1997), Добріч (2001), Хасково (2005), Малко Тирново (2006), Стара Загора (2016). Персональні виставки митця відбулися в Народному Зібранні Республіка Болгарія (2005), Національній художній галереї (2005), Лівадійському палаці-музеї (Ялта, 2009) та інших галереях Болгарії та України.

Основні твори О. Кари увійшли до авторського альбому «На новій землі, під новим небом» (2008). Представлена на полотнах О. Кари панорама традиційних цінностей у контексті художнього осмислення архетипів сільського життя, викликає у шанувальників його творчості почуття подяки батькам, Батьківщині, світу за можливість гармонійного існування в злагоді з природою і моральними імперативами буття.

Духовний континуум творчості Івана Шишмана



Іван Шишман

Художник Іван Шишман народився 31 червня 1963 року в місті Ізмаїл, Одеської області. У 1985 році закінчив художньо-графічний факультет Одеського педагогічного інституту імені К.Д. Ушинського зі спеціальності «Креслення, образотворче мистецтво та труд». Нині працює старшим викладачем кафедри музичного та образотворчого мистецтва ІДГУ, з 1993 року є членом Національної спілки художників України, у 2015 р. отримав звання Заслуженого художника України.

Художні досягнення І. Шишмана нерозривно пов'язані з духовним простором християнської церкви. Вишукані творчі композиції митця зазвичай створюються у вільний час між реставраційними роботами, консервацією

творів сакрального живопису, розписом монументальних християнських споруд та іконописом.

У 1992 р. в Дім художника звернувся настоятель Храму «Св. Костянтина і Єлени» отець Віктор з проханням до ізмаїльських майстрів взяти участь у відродженні християнської святині після її 40-річного перебування в якості музею атеїзму за радянських часів. На прохання відгукнулося багато митців, зокрема й молодий викладач живопису тоді ще Ізмаїльського державного педагогічного інституту. Результатом благодійної діяльності І. Шишмана та студентів ІДПІ впродовж 1993-2004 р. стало

проведення реставрації настінних розписів: центрального образу Господа Вседержителя в олтарі (І. Шишман); Іоанна Воїна та цілителя Пантелеймона (Н. Скворцова); Успіння Пресвятої Богородиці (А. Терзі); Михайла митрополита Київського (В. Стоянова); ангела молитви та образів святих жінок-мироносиць (О. Шишман). Студенти розчистили стіни від фарб і відновили образи Георгія Победоносця і Дмитрія Солунського (В. Бєлий); великомучениці Катерини (Т. Силимова); великомучеників Козьми і Дем'яна (О. Тилилим); преподобної Параскеви і великомучениці Варвари (О. Трикозова-Хращевська); Преображення Господня (Л. Нєгру); Різдва Пресвятої Богородиці (О. Сухова); ангела-хоронителя (О. Кошова).

Притвор храму розписав І. Шишман. У ньому представлені образи архангела Михаїла, що влучив списом у біса, рука якого тягнеться до образу зруйнованого храму, позначеного контуром, та архангела Гавриїла, який тримає у правій руці лілію як символ благовіщення й у лівій руці – масляничну гілку як символ успіння, кінця життєвого шляху Богородиці. Важливе місце у розписі притвору відведено образам Георгія Побідоносця, який убиває змія як символ злих замислів, і Дмитрія Солунського, що долає Антихриста як символ зла проявленого, матеріалізованого у світі. Нагорі притвору І. Шишман зобразив образ Знамення Божої матері.

На благодійних початках храм допомогли розписати й інші художники: відновили розпис на вході в олтар (О. Кара); створили образи рівноапостольного князя Володимира (В. Паламарчук); святих (Д. Семенов, С. Ушаков, О. Ходько), моління про чашу (В. Дудник).

В 1997 р. І. Шишман взяв участь у проектуванні та розписі Храму «Преподобної Параскеви Петки Тирновської» (с. Желява, Болгарія), для якого написав 19 іконостасних ікон; зокрема розробив проекти розпису Храму Преподобної Параскеви в с. Броска (Ізмаїльський район, 1998); Храму «Св. Олександра Невського» (Одеса, 2003); здійснив розпис притвору «Ізмаїльського Свято-Покровського кафедрального собору» (Ізмаїл, 2008); проектування та виконання розпису Храму Св. Різдва Богородиці Олександрівського жіночого монастиря (2011-2012); проектування та виконання розпису пам'ятки архітектури ХІХ ст. Ржищевської Св. Троїцької церкви (2004-2011), а у цей час працює над внутрішнім розписом пам'ятки архітектури ХVІІІ ст. Храму «Преподобного Симеона Стовпника» (Київ, Святошинський р-н).

За активну творчу діяльність у сфері монументального живопису та іконопису І. Шишман отримав значну кількість відзнак: грамоту Обласної державної адміністрації (2003); грамоту Митрополита Одеського та Ізмаїльського Агафангела «За реставрацію церкви «Св. Костянтина і Єлєни» (2004); грамоту художнику-реставратору храму святих Жінок Мироносиць м. Ізмаїл в благословіння за старанні труди у славу Святої Православної Церкви (Одеса, 2012); орден Святого Благовірного князя Київського Ярослава Мудрого (2014); почесну грамоту Української Православної Церкви Митрополита Київського та всієї України Блаженнішого Онуфрія (2014).



І. Шишман. Внутрішній розпис Храму «Преподобного Симеона Стовпника»
(Київ, Святошинський р-н)

Тяжіння до монументального вирішення композиційних питань живопису пронизує вже перші світські твори митця. Сюжетом дипломної роботи І. Шишмана «Пряхи» (1985) стала побачена ним життєва ситуація під час одного з візитів в с. Городне Болградського району Одеської області. Юнака вразила близька до ідилії побутова картина: кілька жінок у вишуканому національному вбранні (білосніжних домотканих блузках, пишних юбках, кептариках), сидячи перед будинком, виготовляли пряжу з підготовленого матеріалу та спілкувалися з дітьми. Персонажами картини «Пряхи» стали чотири жіночих образи різного віку, які уособили духовний зв'язок поколінь: струнка як тростинка *дівчинка-підліток*; умовна «наречена» – дівчина на виданні, або «*дівчина-таємниця*», готова стати частиною роду свого майбутнього чоловіка; «*жінка-мати*» як основний трудівник у родині; «*літня жінка*», що уособлює досвід представника похилого віку. В центрі композиції розміщено образи літньої жінки й маленької дівчинки як момент передачі духовного досвіду: бабця спритно в'яже пряжу і подає її малій, яка емоційно реагує, підіймаючи руку; центр тяжіння закономірно припав на образ матері-трудівниці: якщо умовна наречена стримано притримує вовну, то жінку-мати зображено об'ємно і статично праворуч у нижньому куті. Як головна трудівниця в родині, вона стає центральним образом, за рахунок ваги якого забезпечується легкість юності, добробут і мудрість старості.

З 1983 р. І. Шишман взяв участь у багатьох виставках і пленерах різного рівня, провів понад 10 персональних виставок, як в Україні так і за її межами. В 1996 р. він став першим бессарабським болгариним, який відкрив у залах Союзу архітекторів Болгарії (Софія) свою першу закордонну персональну виставку з промовистою назвою «Българско послание от Бесарабия», яка складалася з 58 творчих композицій. Як культурний захід, виставка стала частиною роботи Всесвітнього з'їзду інтелектуальної еліти в м. Софія. Інші персональні виставки були проведені в Українському Будинку (Київ); музеї Західно-Східного мистецтва (Одеса); Археологічному музеї (Одеса); Музеї Іноземного мистецтва (Софія); музеї Книги (Києво-Печерська Лавра, Київ);

Київському Акціонерному банку «Київська Русь»; Юридичній фірмі «Салком» (Київ); Ізмаїльській картинній галереї тощо. Найважливішими відзнаками світського рівня стали: грамота і медаль «За внесок у розвиток образотворчого мистецтва» (2005) як вища нагорода міністра Культури Болгарії та медаль віце-президента Болгарії «Паїсій Хилендарський» (2006).

І. Шишман є автором серії унікальних портретів сільських мешканців південної Бессарабії, пейзажів, натюрмортів та монументальних полотен на біблійну та історичну тематику. Художник яскраво виявив себе у портретному мистецтві. В 1990-х роках під час перебування на пленерах у селах Бессарабії, він з легкістю, «схоплюючи натуру» за три-чотири сеанси, створив низку портретів звичайних сільських жителів, художні образи яких яскраво передають їх характер, емоційний стан, внутрішній світ. Такими є портрети Тетяни Македонської (1989), Іванки Кари (1990), дядька Демьяна (1990) й ін.

Візитівкою живопису І. Шишмана можна вважати картину «Русь» (2005). Образ Русі втілено в образі чарівної молодої жінки, що стоїть на фоні кам'яної стіни величного храму.



І. Шишман, «Русь», 2005

Вік жінки відповідає вікові держави Київська Русь часів її розквіту як державного утворення перед прийняттям найважливішого рішення – ствердження християнства як державної релігії. Русь зображена як язичниця, про що свідчать жіночі прикраси дохристиянської пори, прототипи котрих були віднайдені при розкопках Михайлівського златоверхого монастиря і нині містяться в історичних музеях Київщини.

Такими є золоте намисто з язичницькою символікою та масивні золоті браслети на зап'ястях рук, прикрашені тваринним та рослинним орнаментом. За концепцією автора, Русь ще перебуває в полоні язичницьких вірувань, однак вона прекрасна й чиста серцем і, головне – вже готується прийняти християнську віру, символом якої в композиційному задумі полотна є золота візантійська княжа діадема. Жінка тримає її в руках, що робить корону одним із центральних символів. Зображений на ній образ Христа знаменує верховенство Божої влади над князями, які з Божої волі керують людьми. На голові жінки-Русі міститься оздоблена перлинами княжа шапка як символ влади, на яку її благословив Господь. Русь зображена на тлі білокам'яного храму, прикрашеного образами Серафімів, присутніх при таїнстві прийняття діадеми з образом Христа. Бокові поля полотна декоровані рослинним орнаментом з птахами, що є символами добра, гармонії, процвітання.

Іншим відомим монументальним полотном І. Шишмана є творча композиція «Явлення у Влахернах» (2005). Влахерни як географічна місцевість у минулому була північно-західним передмістям Константинополя на південному березі бухти Золотий Ріг, в якому знаходився імператорський палац. У V ст. там була побудована Церква Богородиці, з історією якого пов'язані легенди про різні дива. Однією з них є згадка у «Повісті временних літ» про явлення Божої матері дванадцятьом грецьким майстрам та передачу їм золота для розбудови на Дніпрових кручах Успенської церкви – першого кам'яного храму на території сучасної Києво-Печерської лаври. Зодчі прийняли золото і «побачили храм на воздушях»: отримали одкровення про його розміри і форму. Картина також декорована рослинним орнаментом. Квіти, що розпускаються, утілюють ідею благополуччя і процвітання задуманої справи. На стінах церкви зображено царських птахів павичів, які п'ють воду з євхаристичної чаші, уособлюючи головне християнське таїнство причастя – спілкування і єднання з Богом:



І. Шишман, «Явлення у Влахернах», 2005

На картині «Човен» (2005) зображено образ давньоруського князя, який пливе на човні зі своїм військом. Образи Ісуса, Богородиці, архангелів Михайла та Гавриїла, а також рівноапостольних Ольги й Володимира, Костянтина і Єлени зображені на «кулісах» полотна, символізуючи паралелізм небесної і земної ієрархії, відтак і за князем вишукувалися воєначальник, сотник та гребці. Наявність образів княгині Ольги та князя Володимира дає підказку про те, що центральним персонажем полотна є Ярослав Мудрий. Картина насичена позитивними образами: син Божий, архангели та християнські святі знаменують небесне покровительство; човен як символ спасіння у християнській традиції прикрашений емблемами державної влади і родовими гербами київських князів; образ царственного сонця на червоному парусі уособлює владу, княжу велич, перевагу чоловічого начала у цивілізаційному розвитку. Спокійне море і ясний сонячний день доповнюють уявлення про переможний рух історії.



І. Шишман, «Човен», 2005

Не менш відомим є полотно І. Шишмана «Русь білокам'яна» (2005). На фоні розкішних княжих палат княгиня Ольга благословляє свого онука, майбутнього князя Володимира, котрий тримає ковчег спасіння Русі як ветхозавітний Ной. Два крилатих Серафіма присутні при цій події, осяюючи любов'ю й благодаттю процес благословення. І. Шишман завжди прагне дотримуватися правдивості в історичних деталях певного періоду. Він ретельно відтворює орнамент того часу на костюмах своїх персонажів та язичницьку символіку на архітектурних спорудах Київської Русі дохристиянської доби. Арка як символ переходу в інший культурний простір

розписана язичницькою символікою, адже Ольга, хоча й прийняла християнство, не змогла зробити його держаною релігією і благословила на цей духовний подвиг свого вінченосного онука. Образ білокам'яної Русі символізує образ втраченого раю, вхід до храму – привнесення на її терени нової християнської культури, яка поверне їй втрачений рай. На задньому плані фігурують сиволи язичницьких стихій (вода, повітря, земля), які стають ознаками минулого. Храм прикрашають два крилатих леви, що втілюють ідею княжої влади й арфа царя Давида – символ пісень на честь Бога.



І. Шишман, «Русь білокам'яна», 2005

Іван Шишман одружений, має дружину Ольгу й вісім дітей: Василя, Злату, Марію, Івана, Параскеву, Анну, Софію і Надійку. Ольга Шишман отримала освіту на факультеті іноземних мов Ізмаїльського державного педагогічного інституту. Вона присвятила себе родині й реалізувала своє справжнє покликання як живописець. Ольга працювала з чоловіком над внутрішнім розписом православних храмів Св. Костянтина і Єлени (Ізмаїл), Преподобної Параскеви Петки Тирновської (с. Желява, Болгарія), Ржищевської Св. Троїцької церкви. Її подвижницька праця була високо оцінена Українською Православною Церквою, від якої вона отримала орден Святої Рівноапостольної княгині Ольги (2014). Указом Президента України О. Шишман отримала почесне звання Матері-героїні (2016). Світський живопис Ольги Шишман відрізняється витонченим смаком, внутрішнім відчуттям гармонії і краси природи.

Усі діти отримали від батьків художній талант і зазвичай проводять вільний час за малюванням. Професійно займається живописом старша донька Злата. Після закінчення ЗОШ № 2 із золотою медаллю, в 2013 р. вона вступила до Одеської державної академії будівництва та архітектури, а з 2014 р. приймає активну участь в пленерах і виставках в Україні та Болгарії.



Ольга Шишман, «Натюрморт», 2014



Злата Шишман, «Півонії», 2016

В день народження старшої доньки й відвідування пологового будинку, в який за тих часів чоловікам заходити не дозволялося, лише тільки побачити кохану дружину через вікно, щасливий батько повернувся у творчу майстерню і написав на одному диханні свій знаменитий поліптих «Народження Злати». У центрі композиції зображено уособлений образ молодої матері, яка годує немовля. За її спиною стоїть янгол, що буде супроводжувати новонародженого крізь життя. Теплі обійми янгольських крил, в яких тепер перебуватиме дитина, поширюються на два інші прилеглі полотна. На кожному з них зображена айва та опале жовте листя як символи календарного періоду народження Злати. На передньому плані одного з них міститься маленький столик. За концепцією автора, це – суфра, з якою, за староболгарською традицією, пов'язано проведення батьками обряду «преступулки», коли дитини робить свої перші кроки: на стіл кладуться нові для малечі предмети, що уособлюють різні види занять (книга, зброя, робочий інструмент, гаманець, фарби тощо). Вважалося, що обраний дитиною предмет буде для неї орієнтиром на все життя. Батьки ж отримували підказку, в якому напрямі їм слід розвивати своє чадо. І. Шишман зізнався, що його батьки проводили з ним подібний тест і з розмаїття запропонованих предметів, він обрав альбом з олівцями та усамітвився зі своїм скарбом, не зважаючи ніякої уваги на інші цікавинки на столі.

Завершують поліптих образи найбільш шанованих болгарами святих – Георгія Победоносця (ліворуч) та Дімітрія Солунського (праворуч) як молитва про їх заступництво та покровительство.



І. Шишман, «Народження Злати», 1995

Творчість І. Шишмана є прикладом духовного служіння, вірності канонам християнської церкви й прагненню доступними йому як художнику засобами донести вічні істини, заповіді любові, віри, надії на спасіння до свого глядача.

Іван Пастир як художник, учений, педагог



Іван Пастир

Іван Пастир є не тільки відомим в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті вченим, який кілька десятиліть керував роботою кафедри образотворчого мистецтва, автором понад ста публікацій, серед яких фундаментальні праці «Художньо-творче становлення фахівця засобами образотворчого мистецтва: теорія і практика» (2009), «Основи композиції» (2013), «Креативність золотої пропорції» (2015), «Педагогіка художньої творчості» (2016), талановитим художником і педагогом, якого поважають колеги і люблять студенти. Його професійна активність вийшла за рамки університетської роботи, а сам він уже давно став знаковою фігурою культурного простору Південної Бессарабії як громадський діяч, краєзнавець, експерт у галузі регіонального мистецтва.

Іван Васильович рано залишився напівсиротою, однак несприятливі життєві обставини не завадили цілеспрямованому юнакові отримати вищу освіту у найкращих художніх закладах Південної України: Одеському художньому училищі ім. М.Б. Грекова (1976) і на художньо-графічному факультеті Одеського педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського (1980), вступити до аспірантури, успішно захистити кандидатську дисертацію «Формування у майбутніх вчителів готовності до патріотичного виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва» (1988) і очолити новостворену кафедру образотворчого мистецтва в Ізмаїльському державному педагогічному інституті.

Любов до рідного села Кирнички висловилася в науковому описі його історії, етнографічних спостереженнях, фіксації основних моментів культурного життя односельців. Книга «Кирнички – наш отчий дім: 1814–2014» (2014) стала віхою в історії краєзнавства, проте вся любов Івана Васильовича до рідної землі, яку не передати сухою академічною мовою, знайшла вираження в його художній творчості. Значне місце в ньому посідає бессарабський пейзаж. За волінням автора нічим не примітний ландшафт перетворюється на привабливі степні простори, хазяйські дворики стають знаками культури, прозаїчні фігурки їхніх мешканців – носіями общинних цінностей бессарабських болгар, а ностальгічні дороги і стежки – архетипами їх життєвого шляху («Дворик рідний», «Кирничанський захід», «Бессарабські стоги», «Опівдні», «Холмська далечина», «Дворик художнього училища», «Одеські етюди»).



І. Пастир, «Холмська далечина», 2010



І. Пастир, «Очікування», 2011

Бессарабський колорит не мислимий без щедрот цього краю. Багатий осінній врожай бачимо на картині «Збиральниця винограду», який тендітна дівчина збрала на цій благодатній землі. Сюжети з життя рідного села знайшли відображення у творчих композиціях «Кирничанський фестиваль», «Великдень у селі Кирнички», «Дворик бібліотеки», «Очікування», в яких автор зумів передати колективізм, духовну єдність його жителів, а також скромний патріархальний уклад життя бессарабського села:



І. Пастир
«Збиральниця винограду»,
2014



І. Пастир,
«Великдень у селі Кирнички»,
1985



І. Пастир
«Пам'ятник на честь
явлення Пресвятої
Богородиці», 2015

Велику увагу Іван Пастир приділяє художньому осмисленню традицій вівчарства, органічних для культури багатьох народностей, що населяють цей край («Таїнство народження», «Пеліхванян»). І, звичайно, в роботах художника з пастушачим прізвиськом особливе місце відводиться образу чабана.



І. Пастир, «Пеліхванян», 2014

Він передає різні типажі: від болгарина з міцною статурою до харизматичного старця в повстаній бурці. Образ пастуха-пеліхваняна, зображений на графічному малюнку 2013 року, володіє певним магнетизмом. Чабан з коротко стриженою благородною сивою бородою в крилатому капелюсі, національній пастушачій бурці й у саморобному гостроносому взутті зі свинячої шкіри (царвулі), сидить на лоні природи в оточенні овець у стані, близькому до медитації. Його очі напівзакриті, мужнє мудре обличчя безпристрасне, а до ніг довірливо притискається ягня, що навіває враження глибокої гармонії, ідилії людини і природи.

Захоплення Івана Пастиря культурою рідного краю тісно пов'язане з глибокими знаннями історії, що знайшло відображення в роботах на історичну тематику. Картина «Облога Білгород-Дністровської фортеці» (2015) переносить нас у смутні часи загарбницьких воєн, занурює в атмосферу хвилювання і страху перед неминучим штурмом. Відчуття тривожності створюють образи нападників загонів, палаючі факели в руках воїнів, а також вогні в отворах фортечних стін на протилежному боці. Останні приготування перед неминучим кровопролиттям відбуваються на тлі ранкової зорі, прекрасним часом доби, переданим ніжними блакитними тонами, що різко контрастує з агресивною поведінкою людей, бойовими статурами їх коней в очікуванні майбутньої баталії.



І. Пастир, «Облога Білгород-Дністровської фортеці», 2015

Іван Пастир відомий і як майстер акварелей. На них митець зображає пейзажі, сцени сільського і міського життя, діючі й напівзруйновані храми (серія робіт «В очікуванні дива», «Собор Жінок мироносиць», «Кирничанський дзвін»). Надзвичайно романтичною видається акварель «Сяйво опівдні», на якій квітучі дерева, змальовані в рожево-блакитних тонах змушують забути про японську сакуру як традиційний символ весняного цвітіння. Виконаний у техніці акварелі еротичний триптих без найменшого натяку на вульгарність презентований з такою витонченістю, що мимоволі викликає захоплення. Центральним персонажем є оголена

граціозна жіноча фігурка, яка з надією прийняла в руки голуба («Гармонія кохання»); невинно і кокетливо поглядає на яблуко як символ спокушання («Єва»); і безтурботно спить («У вирі бажань»).

Як учений, І. Пастир зробив помітний внесок у розвиток теорії образотворчого мистецтва. Наведемо короткий опис наукового доробку вченого лише за останні роки. У монографії «Творче становлення фахівця у візуальному мистецтві» (2013) він досліджує теоретико-методичні засади підготовки професіонала засобами образотворчого мистецтва. Автор представляє експериментально перевірену педагогічну систему стимулювання процесу сприймання школярами візуального мистецтва включно з практичними рекомендаціями щодо її впровадження у навчальний процес. Він обґрунтовує сукупність педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до художньо-естетичної діяльності, висвітлює механізм взаємозв'язку екологічного та художньо-естетичного виховання студентів, які набувають педагогічні спеціальності у вищій школі.

У праці «Основи композиції образотворчого мистецтва» (2013) з грифом МОН І. Пастир розкриває принципово важливі проблеми навчання основ композиції образотворчого мистецтва в контексті ролі композиційної діяльності студентів. У книзі пропонується варіант авторської кваліфікації законів, засобів та прийомів композиції, розглядається творчий пошук формату художнього твору, значимість кольору в зображенні навколишнього середовища, структура побудови композиції картини. Не меншої ваги має розроблений ним науково-методичний аналіз специфіки роботи з творами живопису в школі.

У монографії «Педагогіка художньої творчості» (2016) розглянуто основні підходи до художніх здатностей особистості з позицій філософії, педагогіки, психології як теоретико-методичні засади творчого становлення фахівця образотворчого мистецтва, представлено експериментально перевірену педагогічну систему стимулювання процесу сприймання візуального мистецтва. У межах концепції «онтології художньої свідомості особистості» автор пропонує способи розгляду проблеми, де сприйняття мистецтва розглядається психологічною естетикою не в самому мистецтві й не за його межами, а з погляду закономірностей, які реалізуються у практиці художньої творчості. Виклад роботи зосереджується на двох основних мистецтвознавчих проблемах – просторі й часі; їх різноманітні аспекти аналізуються засобами логіко-дедуктивного «конструювання», теоретико-інформаційного підходу, інструментарію математичної статистики тощо. Автор наводить адаптовані методи експериментальних досліджень творчих здатностей особистості, описує переважно кількісні методи дослідження мистецтва, застосовані як до аналізу великих сукупностей творів, процесів їх створення (художньої творчості), так і до структури окремих явищ мистецтва.

У книзі «Кирнички – наш отчий дім» (2014) І. Пастир представляє історію становлення і розвитку болгарської колонії Фінтина-Дзінлор

(Кирнички) в контексті 200-річного періоду освоєння земель межиріччя Дунаю і Дністра, зупиняється на проблемі регіональної освіти, причинах переселення болгар тощо. Значну увагу приділяє аспектам спільного проживання в мирі та злагоді з українцями – першими засновниками села. Крім краєзнавчого матеріалу, книгу прикрашають репродукції картин автора та інших відомих художників Бессарабії.

Книги І. Пастиря призначено науковим працівникам, психологам, педагогам, художникам, студентам, аспірантам мистецьких та гуманітарних спеціальностей (мистецтвознавцям, естетам, культурологам та ін.), а також усім, кого цікавить педагогіка художньої творчості, психологія мистецтва, краєзнавчі студії.

І. Пастир стояв у витоків створення у 1988 році відділення образотворчого мистецтва в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті, для якого 2018 рік є ювілейним. Понад 20 років він очолював профільну кафедру, докладаючи багато зусиль до її становлення й розвитку. Серед упроваджених у навчальний процес експериментальних проєктів – «Чорний квадрат Малевича», «Сезанн учора і сьогодні», «Діалог Поля Сезанна і Еміля Золя», «Портрети, що ожили», «Інтерпретація вкрадених картин», «Піраміди Єгипту в лабіринтах Інтернету», «Леонардо та Мікеланджело», «Психоаналіз шахової гри», «Загадка творчості М.Врубеля», «Людина нової культури», «До 200-річчя Т.Г.Шевченка», «Голод у Бессарабії», диспути «Роль контрастів у творах образотворчого мистецтва», «Символічний код мистецтва», «Характеристики видів живописних образів» (проведені в ІДГУ, школах, музеях та виставкових залах міста та області 2011–2015 рр.).

Іван Васильович любить свою роботу за те, що працює у творчій атмосфері педагогічного колективу, представленого відомими в Україні та за кордоном художниками (В. Коріньок, І. Шишман, О. Кара), двоє з яких мають почесне звання Заслужених художників України. Найбільш цінним у своїй педагогічній діяльності він вважає процес творчого спілкування зі студентами, можливість своїм художнім досвідом допомогти їх професійному становленню й зростанню, бути на певному етапі їх розвитку мірилом майстерності і, головне, – відчуття гордості за учня, який перевершує свого вчителя.

Бессарабська пісня Павла Баламаджі



Павло Баламаджі

Павло Баламаджі народився в 1955 р. в с. Делени (Дівітлія) Арцизького району Одеської області. Випускник художньо-графічного факультету Одеського педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського, майстерня О. І. Писмиченка (1977), член Національної спілки художників України (1994). З дружиною Валентиною, з якою разом навчався в інституті, відразу переїхав на Київщину, де творче подружжя й сьогодні живе і працює як художники-педагоги. Втім, романтична Бессарабія залишилася основною темою його станкового живопису. Спогади дитинства і нові враження через щорічні відвідування родичів та друзів у Деленах стали живильним джерелом натхнення для митця.

Техніка, в якій працює Павло Баламаджі, невибаглива: в традиціях народного мистецтва та православно-церковного іконопису локальними плямами на плоскісному зображенні зринають образи як “тіні забутих предків”: болгарські будинки, дворики, предмети культури і люди. Авторська техніка пов’язана з мінімалізацією деталей у сюжетах картин і ретельним відбором системи образів, що втілюються на полотні. Відтак вони набувають архетипового значення як простіші, визначальні моделі ментальності бессарабського болгарина. Вкладати у свої полотна певний “настрій” митцю допомагає колірна палітра – зазвичай яскрава хроматична гама, гармонійна або контрастна художня презентація якої підсилює емоційний вплив.

У роботах художника 1980-х років, об’єднаних у цикл «Вулиця мого дитинства», представлено спогади про патріархальний уклад життя в бессарабському болгарському селі. На одному з полотен цієї серії зображено звичайну вулицю, якою їде візок, бабуся заганяє гусей, через арочний отвір виходить жінка з малою дитиною на прогулянку. Серед звичайних буденних справ сільського мешканця, однакових і для будь-якого українського села, у зображених архітектурних спорудах можемо помітити ознаки духовної культури бессарабських болгар. Архітектура будинків у них зазвичай дуже проста. Оскільки перші переселенці були змушені спочатку проживати у землянках і прагнули якнайскоріше возвести пристойні житлові споруди, то в традиційному домі бессарабських болгар XIX-XX ст. функціональна складова зазвичай переважала над естетичною. Однак майже на всіх були присутні декоративні елементи на дахах, значення яких сягає корінням

азіатської тотемної символіки, висхідної до болгарських коренів болгарської нації. Саме в подібних віддалених дисперсних регіонах свого розселення її представники зуміли зберегти архаїчні риси своєї культури.

Бокові орнаментальні прикраси символізують двох драконів, повелителів водної стихії: доброго і злого (білого і чорного) в їх нескінченній боротьбі, завдяки якій на землю проливається щедрий дощ. Символіка драконів, що б'ються, була особливо важлива для сільськогосподарських регіонів, для яких дощі були гарантією щедрого урожаю і виживання. В таких регіонах дракони втілювали продуктивні сили природи, були символами удачі й багатства. В нижній частині флюгера розташована умовна квітка лотоса – символ чистоти в забрудненому оточенні й пробудження духовної свідомості. Спрямовані увись шпилі втілюють небесну силу, що несе благо.



П. Баламаджі, «Вулиця мого дитинства», 1981



Фрагмент картини П. Баламаджі «Вулиця мого дитинства», 1981

Жителі бессарабських болгарських сіл зазвичай не мають уявлення про приховану символіку таких декоративних елементів, однак ще наприкінці ХХ століття вони з покоління в покоління продовжували зводити подібні фігури на верхівках осель, віддаючи данину традиції і сприймаючи їх як обов'язковий оберіг. Натомість на сучасних будинках такі флюгери зустрічаються все рідше.

На іншій картині цієї серії – «Єньов день» (1983) бачимо групу селян, що відзначають це свято келихом бессарабського вина. Свято ототожнюється з Івана Купала, а відтак мешканці на ім'я Іван відчувають свою особливу причетність до святкових заходів. У давні часи свято на честь загадкового героя болгарського фольклору Єньо супроводжувалося купанням, збиранням лікувальних трав та гаданнями щодо родючості природи та жінок, яких уособлювала молода дівчина – умовна «Єньова буля» (молода дружина Єня). На полотні зображені реальні люди – Ганна Чорбаджі й по-святковому

вдягнені три сусідських Івани: перший від неї – батько художника Іван Баламаджі, далі – родич Іван Чорбаджі та Іван Чебан.



П. Баламаджі, «Сньов день», 1983

На картині передано дух неспішної сільської церемонії вихідного спілкування та поваги до гостей.

На початку 1990-х рр. на полотнах П. Баламаджі з'являються колоритні сюжети, побудовані на використанні архетипових образів і ситуацій. Яскравими кольорними плямами художник позначає ключові образи: храм («Великдень», 1991), коні («Степ», 1993), могильні хрести («Поминальний день», 1990), квітка («Квітка», 1993), будинок («Яблуневий спас», (1999). Відчуття добробуту, хазяйновитості, домашнього затишку, добродійного патріархального укладу викликають образи болгарських сіл.

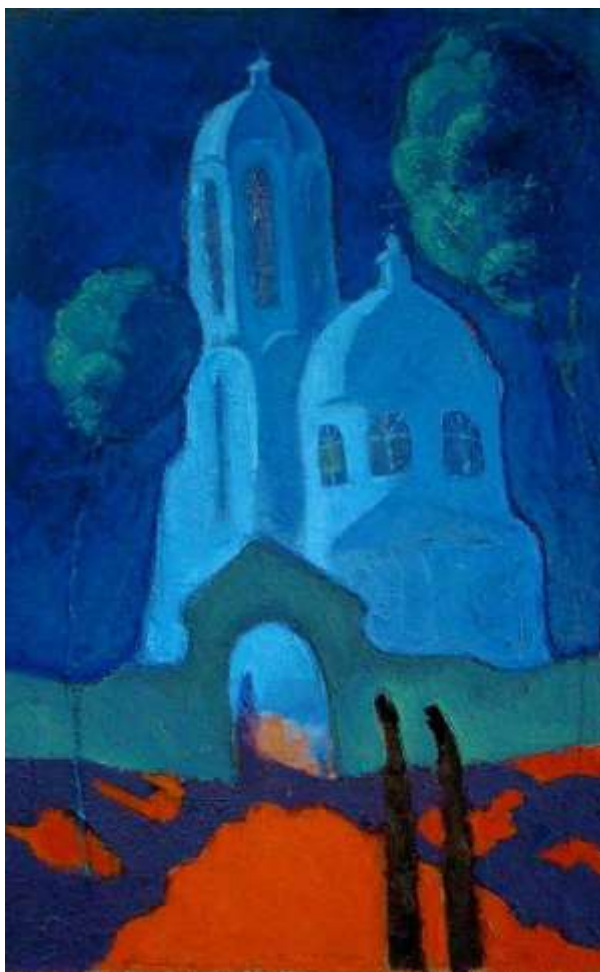


П. Баламаджі, «Бессарабський мотив», 1989

На огорожах, зображених на його полотнах, також можна побачити декоративний елемент у вигляді «корони», що нагадує квітку лотоса на

верхівці вхідної арки. Сільські жителі мали змогу будувати багаті загороди і вхідні арки з білого каменя, який добувався у кар'єрі неподалік.

У картині «Опівдні» (1993) на різкій контрастній колірній гамі передано прохолоду будинку (холодний голубий тон) та літню південну спеку (насичений пісочний колір) за вікном. Дві жінки сидять біля вікна у чисто прибраній кімнаті з доглянутою квіткою в горщику («Життя», 1988) – такими є непримхливі сюжети картин П. Баламаджі. Картини митця 1990-х років зазвичай передають настрій (романтичний, ліричний, зачарований), а також стан захоплення, упокорення, замилування тощо.



П. Баламаджі, «Великдень», 1991



П. Баламаджі, «Акація квітне», 1992

На початку 2000-х років творчість митця характеризується новими художніми пошуками. Він намагається побачити Буджак уже не як «землю обітовану» через «рожеві окуляри» дитячих очей, але з позицій осмислення того складного шляху й випробувань, що випали на долю його предків, коли вони опинилися в дикому буджакському степу. На полотні «Бессарабський етюд» (1998) поки що яскравими фарбами зринає якісно новий сюжет: необроблені, розтріскані від спеки пустельні пагорби Буджака, якими закінчується Центральномолдавська Кодрянська височина в Арцизькому районі Одеської області. Контрастний колір – жовто-пісочний (земля) і

насичено-блакитний (небо) надають пейзажу виразності, а одиноке напівоголене дерево засвідчує безлюдний характер місцевості.



П. Баламаджі, «Бессарабський етюд», 1998

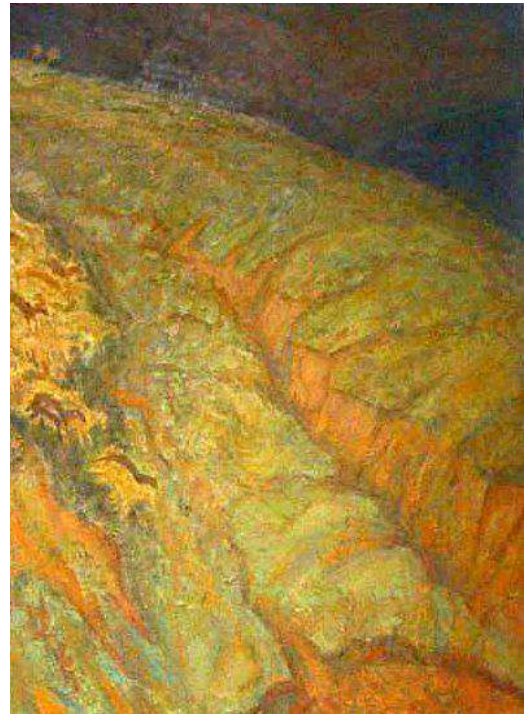


П. Баламаджі, «Бессарабська земля», 2015

Позбавлена багатства рослинності, розпалена сонцем земля Буджака стане провідним мотивом подальшої творчості. В наступних картинах цього циклу П. Баламаджі обирає ракурс зображення ситуації надвечір'я, нічного часу, завершення людської діяльності. В триптиху «Бессарабський вечір» (2005) представлено повернення стада з полів у нічне село («Стадо іде»); одинокий сарай з перекошеною огорожею і курками на гілках фантасмагоричного дерева, що засинають («Останній промінь»); покинуту стару кошару й спалену кулібу як печальне свідчення завершеності активності («Стара кошара»). Колір неба й пустельного яру тепер не контрастує, а прописується майже однаково («Бессарабська земля», 2015); отара овець, що спустилася до джерела вгамувати спрагу, не може його знайти, адже воно пересохло під час літньої спеки («На водої», 2012). На полотні «Весна» (2014), зображеному в болотно-теракотовій кольоровій гамі, дві жінки одиноко обробляють пустельну землю. Незважаючи на песимістичне забарвлення, настрої засинання й упокорення, що підсилено затемненою теракотовою колірною гамою, бессарабські мотиви П. Баламаджі останніх років несуть життєстверджувальне послання. Кошари як явище сезонне відроджуються навесні, на що натякає їх зображення у формі яйця як зародку майбутнього життя. Ракурс «з гори» дозволяє митцеві створити настрої споглядання й перспективного бачення.



П. Баламаджі, «Бессарабська земля», 2015



П. Баламаджі, «На водопої», 2012

На позитив автора надихає культура й традиції бессарабських болгар, зокрема й народна пісенна творчість. Під впливом рядків фольклорної пісні про дівчину в очікуванні своєї пари народився сюжет картини «Пісня» (2003). Мотив «пари», яку має все живе (два голуби, вівця й баран) та неживе (два вінки дому), пронизує сюжет полотна, однак дівчина, як і в пісні, ще залишається самотньою, очікуючи свого судженого біля воріт.

На початку 2000-х років П. Баламаджі оволодів новою для нього технікою вітражного та мозаїчного мистецтва, працюючи разом із художниками-монументалістами. Йому належить розробка і виконання надбрамної мозаїки Архангела Архістратига та реалізація проекту художника-монументаліста та мистецтвознавця М. І. Кутняхова – надбрамної мозаїки Дмитра Туптала (Ростовського), які були виконані під час реставраційних робіт у старовинній церкві Архангела Михаїла (1720) у с. Полонки Чернігівської області, розбудованій у стилі українського «козацького» бароко. Вітраж «Благословіння» (1997) в посольстві республіка Болгарія у Києві також належить П. Баламанжі.

Впродовж 2009-2010 рр. митець працював над створенням мозаїки «Успіння» для церкви в рідному с. Делени, яку встиг закінчити до свята Успіння Пресвятої Богородиці. Художник самостійно розробив проект та ескізи мозаїки, для чого ретельно вивчав новозавітний канон і специфіку монументального мистецтва. В центрі панно зображено Божу матір на смертному орді, над нею виситься Ісус, який приймає її душу як новонароджену для життя небесного. Небеса радіють, ангели співають, а земні люди оплакують свою втрату.

Працювати над створенням мозаїки Успіння Божої матері митцеві допомагали дружина Валентина та син Іван. Його дочка Ганна Харченко-Баламаджі також успадкувала художній талант батька й стала професійним художником. Їй належать графічні ілюстрації до збірки болгарських народних казок «Късметливата Неда» (2013), записаних на початку 1990-х років у болгарських селах Бессарабії подружжям Івана та Ельзи Стоянових – професорів Київського славістичного університету.



П. Баламаджі, надбрамна мозаїка «Успіння Божої матері», храм Успіння Богородиці, с. Делени Одеської обл., 2010

Художні образи П. Баламаджі як справжні архетипи – первісні моделі досвіду, що акумулюють багатовікову культурну практику і зберігаються у колективному підсвідомому локальної спільноти, домінують у мисленні носіїв певних цінностей і, за умови ефективного художнього втілення, викликають глибоку й міцну реакцію у глядача.

Художній світ Павла Македонського



Павло Македонський

Павло Македонський народився в 1967 р. у с. Суворове Ізмаїльського району Одеської області. Закінчив художньо-графічний факультет Південноукраїнського педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (1994), член Національної спілки художників України (2008). Перша персональна виставка митця відбулася у стінах alma mater, де він залишився працювати викладачем живопису (1994-1998).

Активний учасник районних, обласних та міжнародних виставок з 1994 року, зокрема виставок художників-болгар від Одеського обласного болгарського товариства та Музею Західноєвропейського мистецтва (Одеса, 1994, 1995, 1997). Має

персональні виставки в Ізмаїльській картинній галереї (1995, 2008, 2013), Муніципальному музеї колекцій О. В. Блещунова (1995), Історико-краєзнавчому музеї Придунав'я (Ізмаїл, 2016). Приймає участь у реставруванні храмів України, за що нагороджений орденом Почаївської ікони Божої матері (2014).

Увага до дрібних деталей та поетика буденного є провідними мотивами творчості П. Македонського. Серед приємних дитячих спогадів художника – радість від отримання великої пачки фломастерів, які мати подарувала маленькому захворілому сину, щоб скрасити його перебування у лікарні. Палітра, якою сьогодні користується Павло, нагадує яскраві кольори тих фломастерів з далекого дитинства. Наче чарівною палицею живописець змушує засяяти різнокольоровими барвами пейзажі Буджака, Наддніпрянщини, Закарпаття, Кавказу, заблистіти екстер'єр нічим не примітного дворика рибацького селища, розквітати буйними фарбами топінамбур і звичайний городні рослини.

Використання яскравої колірної гами допомагає П. Македонському передати особливий енергетичний настрій картини, викликати динамічну реакцію, сформувані специфічний психологічний стан у глядача: емоційне піднесення, захват. Його натюрморти концептуально виразні, деяким з них властиве несподіване художнє рішення – поєднання вінтажної естетики з контрастно насиченою колірною гамою.



П. Македонський, «Сонячний день», 2008 (ліворуч)
П. Македонський, «Натюрморт з синім підносом»,
2016 (праворуч)

Багато подорожуючи з етюдником в руках, П. Македонський залишає свої враження на численних полотнах. В його пейзажах завжди багато сонця, птахів, розмови з природою і позитиву. Пробуджена природа навесні, літні і зимові Карпати, поетичні Вілковські єреки, Ізмаїльські вулиці, – все зазвичай купається у сонячному промінні художнього бачення митця. Навіть у циклі «Зимові Карпати» через затягнуте, «низьке» небо якимсь чудом пробивається сонячне проміння. Ультрамариновий колір в пейзажах надає їм фантастичного забарвлення та емоційної домінанти.



П. Македонський, «Вишня завітас», 2009
(ліворуч)
П. Македонський, «Шаян» (праворуч), 2013

П. Македонський, як бессарабський Ван Гог, пише у техніці імпастро. Нанесення крупних, важких мазків нерозрідженими фарбами допомагає

досягати виразних ефектів, створити крихітні області затемнення і візуальні ілюзії, додати рельєфу, досягти фізичного відчуття об'єму в багатотекстурованій і майже тривимірній поверхні полотна.



П. Македонський, «Покровський собор», 2012

Серія етюдів була написана живописцем в Свято-Різдво Богородичному жіночому монастирі, розташованому біля с. Олександрівка Болградського району Одеської області на мальовничих пагорбах буджакського степу. Укритий від мирських пристрастей, він знаходиться далеко від провінційних регіональних центрів, а останні три кілометри до нього веде лише ґрунтова дорога. З пагорба відкривається ідилічна картина оброблених виноградників, овець, що мирно пасуться на березі невеликого озера, доглянутих монастирських городів. Три величні кам'яні храми, значна кількість святих мощів найвідоміших великомучеників світу, благочестя послушок та ідилічні пейзажі викликають у паломників особливий стан душі. Настрій спокою, споглядання, заспокоєння викликають полотна П. Македонського, створені у цьому неймовірно зарядженому святому місці. Для передачі його енергетики митець використовує пастельні відтінки у сонячному антуражі.



П. Македонський, «Олександрівський монастир», 2015

Яскраві фарби полотен Павла Македонського відривають від буденності, запрошуючи поринути в оптимістичний кольоровий світ його пейзажів і творчих композицій, побачити красу у прозаїчних речах.

Горизонти мистецького краєзнавства Південної Бессарабії

1. *Літературне краєзнавство як галузь*
2. *Варіанти екскурсійних програм регіонального значення*

Важливим трендом сучасного світового розвитку є процеси децентралізації влади і стрімкої регіоналізації на національному та геополітичному рівнях. Створенню нових регіональних агломерацій сприяли виклики глобалізаційних процесів сучасного світового розвитку. Економічна регіоналізація передбачає формування зон вільної торгівлі, товарообігу, капіталів та робочої сили і в ідеалі – створення кластерної економіки (макрорегіон Нижній Дунай); культурно-цивілізаційна – захист культурного розвитку локальних спільнот, об'єднаних історично сформованими соціокультурними особливостями розвитку.

Наукове осмислення культурних брендів певних регіонів є одним з актуальних напрямів сучасної гуманітаристики. Віхами став вихід колективних монографій «Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу» (Донецьк, 2010), де розкрито динамічну взаємодію історичних процесів, мультикультуралізму, конфесійного лібералізму та місцевого монументального мистецтва у формуванні успішного культурного полілогу в регіоні, що сприяв утвердженню буковинської регіональної ідентичності; учених РАН: «Культура і простір: історико-культурні бренди і образи територій, регіонів і місць» (2012), у якій автори представили методологічний та емпіричний досвід формування позитивних іміджів певних територій як одного з найважливіших ресурсів інноваційного розвитку своєї країни; колективна монографія «Культурний простір бессарабських болгар» (2018), де розглянуто лінгвістичні, соціально-економічні, мистецькі фактори побутування болгарської етнічної спільноти у регіоні Буджак.

Характерною ознакою сучасності стала поява численних книг місцевих краєзнавців або любителів історії про історію та сучасний розвиток того чи іншого села (Багате, Кирнички, Котловина, Стара Некрасіва, Nagi Curda тощо), які користуються не аби-яким попитом на регіональному рівні. Автори зазвичай не дотримуються академічних вимог до написання історичного нарису, однак зібрані матеріали (фотографії, етнографічні спостереження, певний фактаж тощо) представляють значну культурологічність цінність таких проектів. Більше того – автори чутко реагують на виклики і потреби часу і заповнюють своїми працями існуючі лакуни з боку академічної науки.

Відтак, краєзнавчі праці набувають особливої ваги у дослідженні процесів регіоналізації. Слід наголосити, що розвиток краєзнавства у ХХІ столітті зазнав значних змін порівняно з його вузьким розумінням за минулих часів як сукупності географічних та культурно-історичних знань про певну територію силами місцевого населення (БСЭ). Сучасне

краєзнавство еволюціонує в бік розширення культурної складової краєзнавчих студій і актуалізації мистецтвознавчих галузевих напрямків: архітектурне, літературне, образотворче, музичне тощо.

Таким чином, сучасне краєзнавство неможливо уявити без вивчення мистецького простору регіону. Література, архітектура, живопис, музика, фотомистецтво з фіксацією модних трендів в одязі, зачісках тощо відображають світовідчуття епохи, поведінку людей, їх свідомість, ритм життя, ставлення до речей, стають фрагментами картини світу певного регіону. Окрім базових історико-географічних уявлень, знання про місцевий фольклор, літературне життя рідного краю, його мистецькі осередки, зв'язки з ним більш-менш відомих письменників, художників, музикантів та діячів культури, книги про рідний край мають становити основу краєзнавчих знань свого регіону і фундаментом української етнопедагогіки і народознавства.

Світовий досвід використання мистецького краєзнавства допомагає спроектувати його розвиток в Українському Придунав'ї. Наукове вивчення регіональної літератури і живопису Буджак було активізовано в процесі розробки та успішної реалізації держбюджетного проекту МОН України «Регіональна література і живопис етнічних груп Українського Придунав'я як засіб формування колективної ідентичності регіонального соціуму» (2019-2021, кер. – проф. Шевчук Т. С., відп. виконавець – проф. Райбедюк Г.Б.). Мета науково-дослідної роботи авторів проекту полягає у вивченні та популяризації естетичних досягнень сучасної літератури і живопису Українського Придунав'я як засобу міжкультурної комунікації, гармонізації та стабілізації міжетнічних відносин в багатонаціональному регіоні. У цьому дослідженні представимо основні аспекти краєзнавчих знань у галузі літератури і живопису регіону.

Література. Поетична спадщина регіону не представлена яскравими іменами національного значення, проте науковий інтерес викликає її локальна специфіка як сума знань того чи іншого автора про історію, культуру, менталітет і культурні стереотипи людей, що населяють дану місцевість. Краєзнавчі студії можуть доповнювати і поглиблювати наукові узагальнення у річищі літературного краєзнавства, створюючи міфопоетичний образ рідного краю. Наприклад, Сергей Льовін характеризує Буджак як «сгусток эпох и смешение судеб-кровей» («Где трезубец Дуная вонзается в Черное море»), що відображається у мовному розмаїтті на ринковій площі як життєвому пульсі кожного міста («Жизни истоки»):

На буджакских базарах довольно легко научиться
Языкам, что подобны и надобны странникам-птицам:
Здесь молдавский порхает свободно, а там – гагаузский,
И зовут за собой украинский, болгарский и русский.

У вірші «На границе» Сергій Льовін акцентує увагу на прикордонному статусі регіону, кордоном якого є Дунай. Усвідомлення прикордонного

статусу регіону зазвичай вражає уяву гостей краю, а художнє слово допоможе поглибити уявлення про його унікальність:

Здесь непроглядною ночью не спится
И не мечтается днем.
Здесь по Дунаю проходит граница
Лентой, годами, огнем.
Вербы в реке рукавами по локоть.
Степь. Тишина. Виноград.
Только у нас не присесть, ни поохать:
Служба. Застава. Наряд.

Історико-географічні краєзнавчі студії про міста і села Південної Бессарабії поглиблюються поетичними описами міст і селищ місцевих авторів. Інформація, викладена у художній формі, вражає і запам'ятовується. Наприклад, у вірші Лілії Олейник «Исторический Рени» перераховано усі історичні назви міста (Тамасидава, Томарово, Рень, Арбиум, Дачипората, Эриень). Гастротури сьогодні є одним із популярних напрямів туристичних маршрутів. В регіональній поезії міститься багато згадок про смачну бессарабську кухню, збагачену досвідом проживаючих тут народів. Так, Євгенія Томша в поемі «Приезжайте в Бессарабию» згадує блюда гагаузського (гёзлямя – блюдо турецької кухні в виде лепешки с начинкой, зажаженою на сковороді), російського (блины, пончики, холодец, коврига), болгарського (курбан, мелина), українського (борщ, галушки, пирожки), румунського (плачинта, мамалыга), єврейського (фаршмак) і кавказського (шашлык, азу) походження.

Наразі ведеться потужна робота з формування джерельної бази з літературного краєзнавства. Яскравим результатом дослідницької роботи з синтезу мистецтв (література-музика-живопис) став творчий проєкт Олександра Затинченка «Весна на Дунаї» (2017, за ред. Єлени Бухнієвої та Галини Райбедюк). Автори проєкту «Регіональна література і живопис» сформували електронний фонд літературних видань регіонального значення, укомплектували кафедральний фонд регіональної літератури, а студенти Ізмаїльського державного гуманітарного університету сьогодні мають змогу вивчати регіональну літературу за програмами проф. Галини Райбедюк «Синтез мистецтв у творчості поетів Придунав'я», доц. Алли Соколової «Літературне краєзнавство» і захищати магістерські дослідження. Підготовлено до видання чотири томи випусків «Поезія Буджака», кожен з яких представляє творчість окремих національних спільнот: «Поміж Дунаєм і Дністром» (Випуск 1) – україномовних поетів; «Две люлки, две родини» (Випуск 2) – болгаромовних поетів у паралельному перекладі державною мовою; «Esoul Vugeacului» (Випуск 3) – румуномовних поетів у паралельному перекладі державною мовою; «Трезуб Дуная» (Випуск 4) – російськомовних митців. Підготовлені матеріали є ґрунтовною базою для

подальших наукових досліджень і узагальнень у річищі літературного краєзнавства.

Образотворче мистецтво. Регіональна самобутність і полікультурність є провідними ознаками творчості регіональних художників, яка живиться джерелами їх розмаїтого етнічного коріння, адже представники спілки є нащадками колоністів Бессарабії українського, російського, болгарського, гагаузького, молдавського, грецького, албанського, німецького походження. Творчі композиції митців живляться національним фольклором та культурними традиціями своїх етнічних груп та візуалізують мультикультурну регіональну специфіку. Робота з розробленими авторами проєкту сайтом [Ізмаїльської міської організації Національної спілки художників України](#) дає можливість ознайомитися з досягненнями національного рівня провідних митців південної Бессарабії; отримати біографічні довідки про членів спілки; побачити репродукції праць та роздрукувати їх; ознайомитися з виставковою діяльністю спілки; прочитати та розміщені на сайті регіональні мистецтвознавчі студії, подивитись репортажі, документальні мініатюри, творчі візитівки митців. На науковому рівні здобутки регіональних художників представлено в нарисах Шевчук Т.С. «[Творчі портрети болгарських митців Буджака](#)» (2018) та репрезентовано в альбомі «[Художники Бессарабії](#)» (2020).

У галузі декоративно-ужиткового мистецтва регіональні майстри також мають своє неповторне обличчя. Надія Ільїна є автором колекції глиняних виробів з кольорової глини, виконаної у стародавніх традиціях культури Трипілля-Кукутень. Майстриня Надія Короленко – авторка православних ікон з природної гальки, створених у традиціях візантійського мозаїчного мистецтва, які зберігаються у церквах м. Ізмаїл та монументального панно «Покрова святої Богородиці» над входом в Ізмаїльський Свято-Покровський собор. Сергій Ушаков виготовляє копії турецьких люльок для паління з території ізмаїльської фортеці, оригінали яких зберігаються в Ізмаїльському історико-краєзнавчому музеї Придунав'я. Директор краєзнавчого музею с. Городне (Болградський район) Ганна Константинова є визначним майстром декоративно-прикладного мистецтва у галузі розписної глиняної іграшки, які отримали визнання не тільки в Україні, але й в Болгарії та Туреччині. Галина Згурська, директор Централізованої бібліотечної системи в Ренійському районі – голова регіональної громадської організації «Наша спадщина» і автором етнографічної колекції «Нехай світ знає Україну!», що складається з сувенірних ляльок, одягнених у національні костюми Буджака.

Розвиток мистецького краєзнавства як цілісного культурного явища ми розглядаємо як важливий компонент розвитку сучасного краєзнавства Буджака. Потужна робота ведеться в численних культурних центрах регіону і відображається у журналістських матеріалах, а академічне наукове студювання регіонального мистецького краєзнавства залишається перспективним напрямом діяльності науковців Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Варіанти екскурсійних програм регіонального значення

Білгород-Дністровська фортеця –
найбільший пам'ятник середньовічної архітектури світового значення

Визначною пам'яткою середньовічної історії та містобудування є Білгород-Дністровська (Аккерманська) фортеця, зведена протягом XIII-XV ст. на загальній території в 9 гектарів. Фортеця була закладена в XIII в. золотоординських ханом Берке, ярлик на користування нею як укріпленим торговим центром в XIV в. отримали генуезці.



Після втрати Золотою Ордою територій Дністровського лиману вона перейшла під юрисдикцію молдавських князів, а в 1484 ключі від неї отримав османський султан Баязид II ст. У 1812 році за Бухарестським мирним договором землі Нижнього Придністров'я з фортецями Акерман, Ізмаїл, Кілія, Хотин і Тигина увійшли до складу Російської імперії. В різні часи фортеця називалася Maurocastro, Cetatea Alba, потім Аккерман (тур. «Біла фортеця»), тепер Білгород-Дністровський.

Інтернет-ресурси:

Офіційний сайт Аккерманської фортеці : <http://akkerman-fort.com/>

Огляд <https://www.youtube.com/watch?v=D5vg01B1Mao>

Історія <https://www.youtube.com/watch?v=qk5ks7P0uB8>

Містичні легенди <https://www.youtube.com/watch?v=z6DLZ3x6pHs>

Середньовічний фестиваль <https://www.youtube.com/watch?v=EspyNzpoAWs>

Культові споруди регіонального значення м. Білгород-Дністровський



Церква Успіння Пречистої Богородиці збереглася з часів середньовіччя і є першим оплотом християнської віри, зведеним в Одеській області. Спочатку храм мав назву «Грецький». Згідно з легендою, церкву збудували 2 грека, що жили в Білгороді-Дністровському в 14 столітті. Довгий час спорудження служило звичайним

монастирем. У 16 столітті церква була віддана на піклування вірменській громаді. Храм має приосадкувату форму, оскільки мусульманські влади забороняли будувати християнські церкви вище мечетей. Протягом століть Вірменська церква неодноразово перебудовувалася і розширювалася. На стінах збереглися старовинні розписи і середньовічні мармурові плити (хачкари) з висіченими написами, найраніша з яких датується 13 ст. Вірменська церква була діючою до 1940 р. До останнього часу була базою археологічної експедиції (розкопки міста Тіра). На території знаходиться знайдений на східній околиці міста сарматський склеп III в. н.е., складений з кам'яних плит. У 2013 році церква знову передана громаді вірменів. Сьогодні в церкві ведуться реставраційні роботи.

Підземна церква Іоанна Сочавського. Церква Іоанна Сочавського має 700-річну історію, що почалася ще за часів царювання Золотої Орди і її жорстоких законів. Церква була побудована на місці жорстокого вбивства, вчиненого за наказом служителів турецького намісника. Православний Іоанн Сочавський відмовився приймати мусульманську віру і був убитий за непокору. Джерело, розташоване поруч, став цілющим і вважається чудотворним донині. Колодязь навколо цього джерела був укріплений



в 20 столітті і зараз знаходиться всередині церкви. Йому приділена окрема кімнатка з ликом святого і постійно палаючими свічками. Кожен може спуститися туди, щоб випробувати незвичайні властивості води. За життя

Іван був торговцем на шляхах між сучасною Румунією і Туреччиною, після його смерті він вважається покровителем усіх торговців. Заснована церква була в 14 столітті, а сучасний вигляд придбала в 19-м.

Джерело Іоанна Сочавського:

<https://www.youtube.com/watch?v=LqEjQcQOA8M>



Грецька церква була побудована приблизно в 13-14 столітті греками з Трапезунда. У своєму сучасному вигляді споруда була зведена в 1480 році в період панування Молдавського князівства на чолі з Штефоном Третім Великим. Фінансуванням будівельних робіт займалася місцева грецька громада. Легенди свідчать, що на території, де розташовується Грецька церква, в 14 столітті був похований Святий Іоанн Сочавський, якого вважають покровителем Молдавії. Капличка з місцем його могили знаходиться з правого боку від храму. Через деякий час мощі великомученика Іоанна були перепоховані в Румунії (в місті Сучава).

Свято-Георгіївська (болгарська)

церква відноситься до архітектурних пам'яток регіонального значення. Побудована в першій половині XIX століття зусиллями болгарської громади краю. Архітектором церкви був запрошений пан Заушкевіч, що підібрав до стилю будівлі цікавий ансамбль сучасних форм і риси фортечної споруди. Церква уособлює силу болгарських традицій, виражених в монументальному храмі з великим куполом і розмальованими напівкруглими стінами. У період з 1934 року по початок 2000-х років храм був закритий. Зараз його істотно реставрували, замінивши фасадний малюнок сучасними матеріалами. Він знову є чинним. Особливістю церкви є її історичне кладовище, яке було закрито в 30-х роках 20 століття. Тут збереглися могили знаменитих князів Волконських, а також монументи видатних жителів міста з великими 1,5 метровими скульптурами.



м. Кілія



Православний храм Святого Миколи

(Миколаївська церква). Згідно датою над південним входом в будівлю, храм побудований в травні 1647 роки; за іншими даними дата побудови - приблизно 1485 рік, тобто самий початок турецького правління на берегах Дунаю. Турки не забороняли християнам будувати свої храми, єдиною вимогою було

те, що за своєю висоті вон и не повинні були перевищувати мечеті. Будівля посадили в землю на 2,1 м і, таким чином, церква стала напівпідземного. Сьогодні Миколаївська церква - рідкісний вид пам'ятника релігійної архітектури напівпідземного типу. У 1891 році до основної будівлі була прибудована висока триярусна дзвіниця, що з'єднується з притвором коротким переходом. Поза всяким сумнівом, Миколаївська церква - одна з найцікавіших пам'яток Кілії, куди щорічно приїжджають маси туристів та істориків релігії, щоб побачити своїми очима даний свідок минулої епохи.

м. Вілково



Старообрядницький храм Різдва Пресвятої Богородиці в Вілково побудований в 1854-57 рр. За легендою, храм стоїть на місці першої дерев'яної церкви, яку звали в XVIII в. переселилися в ці краї старообрядці-липовани. Дзвіниця заввишки 32 м була прибудована через 19 років після будівництва основної будівлі. У 1954 р храм був закритий, в 1980 р частина будівлі згоріла. У 1990-х рр. почалося відродження церкви. З дзвіниці відкривається чудова панорама міста, річки і каналів.

Переправа

Військовий пам'ятник «Переправа через Дунай» розташований недалеко від українсько-румунського кордону, на високому березі протоки Кішкавая. За час її існування багато історичних осіб користувалися переправою своїх військ через неї. Перський цар Дарій I, який рушив завойовувати Скіфію, грецький полководець Олександр Македонський, римський імператор Траян і багато інших, кому доводилося переправлятися через Дунай, користувалися цією переправою. У російсько-турецькій війні російські війська, очолювані



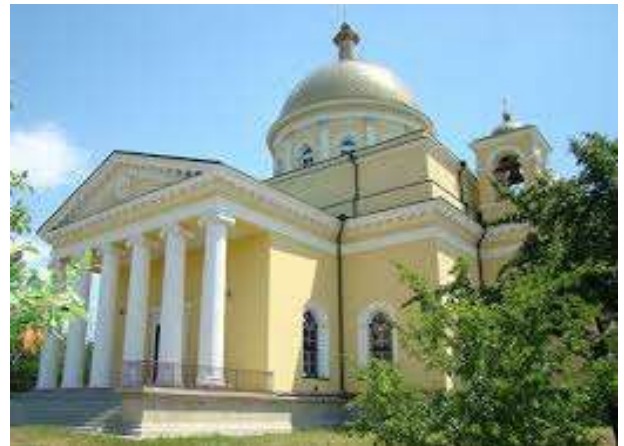
Миколою I, в 1828 році 27 травня саме тут перейшли Дунай і готувалися до походу на Стамбул. Після успішного завершення кампанії, яка закінчилася підписанням вигідного Андріанопольського угоди, російський цар дав наказ встановити тут пам'ятний знак. Згодом, на місці пам'ятного знака, до 60-річчя зазначеної військової компанії 1888 року побудували масивний чорний обеліск, виконаний з чавуну та встановили на пагорбі, до якого ведуть сходи. Конічна форма споруди втілює велич, могутність і безсмертя, за формою близька до кам'яних обелісків храмів Стародавнього Єгипту.

Прикрашений постамент двоголовими орлами російського державного герба і чотирма турецькими знаряддями того часу. З місця переправи видно протоку, що з'єднує озера Картал і Кугурлуй та залишки Нижнього валу Троянова, який римляни побудували в I столітті н.е. (довжина цієї древньої фортифікаційної споруди оборонного характеру 126 км).

м. Болград

Спасо-Преображенський собор

зведений з 1833 по 1838 роки болгарськими переселенцями. Архітектор Болградського Спасо-Преображенського собору – Авраам Іванович Мельников, який деякий час працював в Петербурзі над будівництвом Ісакієвського собору, спроектованого знаменитим придворним архітектором Огюстом Монферраном. Напевно, тому і



народилася така легенда: Болградський собор – це зменшена копія Ісаакія. Але це тільки легенда. У Болградському Спасо-Преображенському соборі висота понад п'ятдесят метрів, адже храм був задуманий як висотний орієнтир міста. Купол увінчаний невисокою гладкою колоною, що несе встановлений на яблуці двометровий хрест. Дванадцять напівкупольних вікон становлять основне джерело світла, а сама форма купола – трохи витягнута вгору півсфера, яку доповнили малі купола з дзвіницями. Розписав собор в стилі модерн художник Павло Піскар'юв (1875-1949) в техніці знаменитого художника Васнецова. Розписи ці відрізнялися від тих, які ми звикли бачити в храмах, неясною палітрою, особливою манерою письма в дусі фресок Свято-Володимирського собору Києва, розписаного художниками-передвижниками. Напроти входу до храму розміщена об'ємна ікона святому Трифону Зарезану.



Церква Св. Митрофана –

храм-усипальниця генерала Івана Інзова (1768-1845), піклувальника іноземних поселень на території Бессарабії, яку Російська імперія завоювала в 1806-12 рр. Особливу увагу генерал Інзов приділяв положенню болгарських переселенців, якими був заснований Болград. Зокрема, його стараннями болгар зрівняли в правах з німецькими колоністами. Ще за життя Інзов висловив

бажання, «щоб прах його по смерті спочивав в Болграді». Цвинтарна церква-ротонда святителя Митрофана Воронежського була побудована в 1840-44 рр. Генерала поховали у Митрофанівській церкві, яка стала мавзолеєм Інзова. На надгробку викарбувані слова: «... Він дав посланцям нове життя в новому Батьківщині. Вдячні болгарські колоністи побажали перенести в надра свого поселення прах винуватця їх благоденства для збереження імені його в пам'яті народній».

с. Кулевча

Свято-Миколаївський храм. Поселення і назва виникла внаслідок переселення в 1830 р. болгар з села Кюлевча Шуменського округу Варненської області Республіки Болгарія. Розташоване в 22 км. від райцентру Сарата. В останні роки село стало місцем паломництва. Близько 10 років тому в місцевому болгарському храмі, якому понад 135 років, значна кількість ікон і розп'яття замироточили. За легендою, село Кулевча розташоване біля підніжжя уявного хреста: тут знаходиться один з чотирьох поклінних хрестів, встановлених з благословення старців. Всього їх чотири в Україні: в Кулевча, Чорнобилі, Старому Почаєві і під Харковом. Якщо з'єднати точки на карті країни, то виходить величезний хрест. І селище у його підніжжя. Найбільш відомою є ікона Казанської Божої матері. Відома ікона тим, що навколо неї ростуть живі лілії, а бутони розпускаються на свято Трійці. Таке явище спостерігається лише в Греції на острові Кефолон, звідки місцевий священик під час паломництва привіз кілька бутонів лілії, поклавши їх в кіот. Відео-матеріал : https://www.youtube.com/watch?v=XYG_Gc3J3MY



м. Сарата



Лютеранську кірху в Сараті побудували в 1840 році німецькі колоністи, які почали заселяти цю місцевість з 1822 р. Кірха на момент заснування була єдиним храмом з органною музикою на всю область. Споруді властива чіткість і простота ліній, практично повна відсутність декоративних елементів. Вона прослужила віруючим рівно століття – до 1940 р., коли з початком

Другої світової війни місцевих німців почали виселяти, а храм закрили. Приміщення переобладнали під будинок офіцерів, а потім перетворили в будинок культури. Богослужіння відновилися в храмі тільки з 1995 р., після серйозної реконструкції, проведеної на кошти нащадків колишніх колоністів з Німеччини. Екстер'єр храму Саратська кірха, подібно до багатьох протестантських храмів, відрізняється стриманим і простим зовнішнім виглядом. Вона практично позбавлена обробки, пофарбована в світло-рожевий колір. Серед декоративних елементів наявні лише чотири колони в грецькому стилі, які прикрашають фасад. Сама кірха прямокутної форми з невеликою квадратною дзвіницею над входом.

м. Ізмаїл



Свято-Покровський кафедральний собор в Ізмаїлі головний храм міста. Зведений в центрі Ізмаїла в 1820-31 рр. В період розквіту містобудування, на місці старого дерев'яного храму турецьких часів.

Собор в стилі класицизму побудований за проектом арх. А. Мельникова, професора архітектури та ректора академії мистецтв Москви (за іншою версією Г. Торічеллі). Спочатку це був простий однокупольний храм. Поруч з ним в 1848 році була зведена 65-метрова триярусна дзвіниця, дзвони для якої відлили з металу трофейних турецьких гармат. Трохи пізніше дзвіницю з'єднали з собором криною галереєю, а над нею влаштували верхній храм Миколи Чудотворця. Виразна овальна колониада була споруджена в 1937 р. В результаті форма Покровського храму стала віддалено нагадувати Казанський собор в С.-Петербурзі. Інтер'єр розписаний в стилі модерн худ. П. Піскар'євим, учнем В. Васнецова. На дзвіниці на поч. ХХ ст. встановлено годинник з боєм, які йде до цих пір. Колониаду достроено в 1930-х рр.



Свято-Костянтино-Єленінський монастирський храм. На місці нинішнього храму стояв дерев'яний в честь святого рівноапостольного князя Володимира, який згодом згорів. Тому в 1930 році було прийнято рішення про будівництво кам'яного храму. У 1935 році будівництво було завершено. Освячення храму відбулося в 1936 році на честь святих рівноапостольних царів Костянтина і Олени. З 1918 по 1940 рік наше місто входив до складу Румунського королівства, що і вплинуло на архітектуру храму, яка відображає в собі

румунські будівельні традиції. Автор проекту архітектор Улиничем. Стиль румунський, план – триконічний. З благословення Митрополита Одеського та Ізмаїльського Агафангела в 2001 році однойменний приход було перетворено на чоловічий монастир для відродження в м Ізмаїлі чернецого життя.

Храм розписали ізмаїльські художники: у 1992 р. в Дім художника м. Ізмаїл звернувся настоятель Храму «Св. Костянтина і Єлени» отець Віктор з проханням до ізмаїльських майстрів взяти участь у відродженні християнської святині після її 40-річного перебування в якості музею атеїзму за радянських часів. На прохання відгукнулося багато митців. Результатом благодійної діяльності І. Шишмана та студентів ІДПІ впродовж 1993-2004 р. стало проведення реставрації настінних розписів: центрального образу Господа Вседержителя в олтарі (І. Шишман); Іоанна Воїна та цілителя Пантелеймона (Н. Скворцова); Успіння Пресвятої Богородиці (А. Терзі); Михайла митрополита Київського (В. Стоянова); ангела молитви та образів святих жінок-мироносиць (О. Шишман). Студенти розчистили стіни від фарб і відновили образи Георгія Победоносця і Дмитрія Солунського (В. Белий); великомучениці Катерини (Т. Силимова); великомучеників Козьми і Дем'яна (О. Тилилим); преподобної Параскеви і великомучениці Варвари (О. Трикозова-Хращевська); Преображення Господня (Л. Негру); Різдва Пресвятої Богородиці (О. Сухова); ангела-хоронителя (О. Кошова).

Притвор храму розписав І. Шишман. У ньому представлені образи архангела Михаїла, що влучив списом у біса, рука якого тягнеться до образу зруйнованого храму, позначеного контуром, та архангела Гавриїла, який тримає у правій руці лілію як символ благовіщення й у лівій руці – масляничну гілку як символ успіння, кінця життєвого шляху Богородиці. Важливе місце у розписі притвору відведено образам Георгія Побідоносця, який убиває змія як символ злих замислів, і Дмитрія Солунського, що долає Антихриста як символ зла проявленого, матеріалізованого у світі. Нагорі притвору І. Шишман зобразив образ Знамення Божої матері. На благодійних початках храм допомогли розписати й інші художники: відновили розпис на вході в олтар (О. Кара); створили образи рівноапостольного князя Володимира (В. Паламарчук); святителів (Д. Семенов, С. Ушаков, О. Ходько), моління про чашу (В. Дудник).



Римо-католицький костел Непорочного зачаття Діви Марії. 18 квітня 1825 року російський імператор Олександр I дозволив в Ізмаїлі побудувати римсько-католицьку церкву. Кам'яний костел спорудили в 1849 р У 1940 р костел закрили після приєднання Бессарабії до радянської України, а тодішнього ксьондза отруїли в виправний табір. У храмі було влаштовано спортзал. Допоміжні приміщення обладнали під туалети і гардероби.

У 1995 р від землетрусів будівля сильно постраждала. У 1996 р напівзруйнований храм був переданий на піклування релігійної громади. Капітальний ремонт храму був проведений в 2003 р, під керівництвом настоятелям приходу Ромуальда Блевонзка. [Інтерв'ю з настоятелем](#)

Практичне заняття 1

Живописець Петро Чакір і скульптор Михайло Недопака як видатні митці Українського Придунав'я

1. Життєвий шлях Петра Чакіра.
2. Живопис Петра Чакіра.
3. Техніка і живопис емалей Петра Чакіра.
4. Життєвий шлях Михайла Недопаки.
5. Скульптурні композиції Михайла Недопаки.
6. Аналіз однієї з робіт.

Джерела:

1. Арсеньєва Т. Краски, в которых нет лукавства // «Вечерняя Одесса», від 23.11.2000. – С. 3.
2. Картельян О. В его руках оживали камни...
http://izmail.es/article/48829?fbclid=IwAR3pfwHmN5YOhdJloDkCmcwrWEEb2hT0MPkN-TWm_XmxTLWBk7_8eBMGRmQ
3. Квилинкова Е.Н. Гагаузский песенный фольклор – «граматика жизни». – Кишинев: Академия наук Молдовы, 2011. – С. 324.
4. Недопака Михайло Климентович. Персональна сторінка:
<https://imonuau.wixsite.com/izmail-art/nedopaka-myhaylo>
5. Сілецька Є. Код династії Чакірів // Одеські вісті. – № 3 (3561) від 13.01.2007. – С. 6.
6. Скульптор Бессарабии Михаил Недопака:
<http://www.pridunavie.com.ua/index.php/novosti/667-skulptor-bessarabii-mikhail-nedopaka>
7. Чакір Петро Петрович. Персональна сторінка:
<https://imonuau.wixsite.com/izmail-art/chakir-petro>
8. Шевчук Т.С. In memoriam: Загальнолюдське й етнонаціональне у творчій спадщині Петра Чакіра / [Творчі портрети болгарських митців Буджака](#)// Культурний простір бессарабських болгар. – Болград: Ірбіс, 2018. – С. 51-60.
9. Шевчук Т. : Ad memoriam: самобытность творчества Петра Чакира.
<https://lit-collider.ru/2021/02/04/tatyana-shevchuk-ad-memoriam-samobytnost-tvorchestva-petra-chakira/>
10. Юность зрелости // Собеседник Измаила от 09.06.2001.

Навігація по сайтам регіональних музеїв

1. [Ізмаїльські будівлі](#): мапа сайту; історичні періоди; архітектурні стилі; найпопулярніші будівлі.
2. Білгород-Дністровська фортеця – пам'ятник середньовічної архітектури світового значення. [Аккерманська фортеця](#): мапа сайту; план-схема фортеці; екскурсії та маршрути; [Огляд з висоти](#); [Історія фортеці](#); [Містичні легенди](#) Аккерманської фортеці.
3. [Ізмаїльський історичний музей імені О.В. Суворова](#)
4. [Ізмаїльська діорама](#)
5. [Ізмаїльський історико-краєзнавчий музей Придунав'я](#)
6. [Болградський історико-етнографічний музей](#)

Джерела:

1. Ізмаїльські будівлі: <https://izmail-history.info/>
2. Офіційний сайт Аккерманської фортеці : <http://akkerman-fort.com/>
3. Ізмаїльська діорама: <http://izmailvechernii.com.ua/izmail/10244-chtoskryvaet-za-soboj-kholst-dioramy-izmaila-video>
Інформаційна сторінка: <https://izmail-city.org/museums/118-1-1790-r>
4. Ізмаїльський історико-краєзнавчий музей Придунав'я: <http://www.pridunavie.com.ua/>
5. Ізмаїльський історичний музей імені О.В. Суворова: <https://hero.izmail-city.com/muzei/museum.html>
6. Болградський історико-етнографічний музей: <http://www.fond-inzova.ho.ua/Dostopriv/Muzei.html>

Природа і цивілізація: культурна діяльність митців Буджака

1. Дунайський біосферний заповідник "[Дунайские плавни](#)"
2. Дунайський біосферний заповідник, [Вілково](#)
3. Українська [дельта Дунаю](#)
4. Вілково – [українська Венеція](#)
5. [Ізмаїльська міська організація Національної спілки художників України](#): мапа сайту; члени спілки; виставкова діяльність; мистецтвознавчі студії.
6. Фестивалі південної Одещини:
 - Бессарабська тантелла:
<https://www.youtube.com/watch?v=T341fSH4RdI&t=148s>
 - Дунайська весна: <https://www.youtube.com/watch?v=2d-lAVi9v2Q>
 - Зимовий фестиваль «Трифон Зарезан» (Болград):
<https://www.youtube.com/watch?v=IXF65fXkBG4>
 - Фестиваль «Болгарський собор»
<https://www.youtube.com/watch?v=9u-kgI7syIY>
 - Фольклорний фестиваль зимових обрядів «Флориле далбе»:
https://www.youtube.com/watch?v=78z_AbvmM70
 - Акерман: середньовічний [фестиваль у фортеці](#)

Джерела:

1. Дунайський біосферний заповідник «Дунайські плавні»:
<https://www.youtube.com/watch?v=C18g76HCMN8>
2. Дунайський біосферний заповідник, Вілково:
<https://www.youtube.com/watch?v=plqGoIqaFuk>
3. Українська дельта Дунаю: <https://www.youtube.com/watch?v=16AqVoE-QCg>
4. Вілково – українська Венеція:
<https://www.youtube.com/watch?v=HTmrXo8fO0E>
5. ІМО НСХУ: <https://imonuau.wixsite.com/izmail-art>

ЗАЛКОВЕ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ

Завдання

(для слухачів курсу 2024 р.)

Завдання: напишіть у вільній формі есе:

«Сучасний антивоєнний плакат як засіб патріотичного виховання на уроках інтегрованого курсу “Мистецтво”»

Екзистанційні виклики 2022 року для багатьох українських митців стали серйозним тригером для створення робіт принципово нового гатунку, в яких увиразнено вплив не тільки величезних геополітичних зрушень, пов'язаних зі спробою країни-агресора знищити Україну та національну ідентичність громадянського суспільства, але й з «ефектом метелика» мільйонів особистих жахів. Тепер важливо спостерігати за подіями і фіксувати їх – у щоденниках і художніх творах: картинах, віршах, нарисах, прозі, які згодом стануть документами воєнного часу. Деякі художники почали працювати в новому для них жанрі антивоєнного плакату, який певною мірою став візитною карткою нового українського живопису. Досліднику пропонується зробити аналіз художніх концептів на українських антивоєнних плакатах. Увазі пропонується добірка із 15 плакатів, на яких слід вилучити від одного до трьох художніх концептів та проаналізувати їх значення.







Роботи надсилайте на ел. адресу shevchuktat2@gmail.com
до 13 квітня 2024 року

Підписано до друку 10.11.2020 р.
Формат 60x84/16. Гарнітура Century Schoolbook.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Об'єм 4 друк. арк. Ум. друк. арк. 3,7. Обл.-вид. арк. 3.
Тираж 100 екз.
Віддруковано на друкарському комплексі
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
РВЦ ІДГУ

68600, м. Ізмаїл. вул. Репіна, 12.
Тел.: 8(04841) 5-13-88, 5-14-87.
Веб-сторінка: <http://idgu.edu.ua/> E-mail: idgu@ukr.net